

Хмельницький національний університет
 Факультет економіки і управління
 Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр
 Освітній рівень

на тему: Заощадження домогосподарств: суть, форми та особливості активізації банківськими установами за матеріалами АТ «Державний ощадний банк України»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
 Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
 Шифр і назва спеціальності

Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

ДРФБС.016174.01.11.00

Виконала: студентка II курсу, група ФБСм-20-1 _____ Альона СЕМЕНИШИНА
 Підпис, дата Ім'я, прізвище

Керівник: д-р. екон. наук, професор _____ Раїса КВАСНИЦЬКА
 Підпис, дата Ім'я, прізвище

Нормоконтроль _____
 Підпис, дата Ім'я, прізвище

До захисту допускаю:

Зав.кафедри

д-р. екон. наук, професор _____ Ніла ХРУЩ
 Підпис, дата Ім'я, прізвище

_____ 2021 р.

Хмельницький 2021

Зміст

	С.
Вступ	5
1 Теоретичні основи заощаджень домогосподарств	8
1.1 Теорії та підходи до визначення заощаджень	8
1.2 Мотиви та форми здійснення заощаджень домашніми господарствами	16
2 Аналітичні засади умов здійснення заощаджень домогосподарствами України	26
2.1 Аналіз динаміки банківських депозитів як основної форми заощаджень домогосподарств в Україні за 2016-2020 роки	26
2.2 Історія розвитку, характеристика напрямів діяльності АТ «Державний ощадний банк України» та аналіз їх фінансово-майнового забезпечення у 2018-2020 роках	34
3 Напрями активізації заощаджень домогосподарств банківськими установами	46
Висновки	60
Список використаних джерел	65
Додатки	70

Вступ

Актуальність теми. Заощадження домогосподарств на рівні будь-якої держави розглядаються як джерело інвестування в її економіку. Саме заощадження визначають спроможність економічної системи держави генерувати капітал, а тому є джерелом примноження суспільного багатства. Важливе значення для досягнення стратегічних цілей соціального та економічного розвитку країни має розширення та зміцнення фінансових взаємовідносин домашніх господарств з усіма інститутами різних сегментів фінансової системи. Тобто вкрай важливим є вплив грошових доходів населення на формування бюджетних, кредитних і страхових ресурсів, незамінною є участь домогосподарств у формуванні статутного капіталу нефінансових та фінансових корпорацій, участь у функціонуванні ринків капіталу: грошовому ринку, ринку цінних паперів та ринку похідних фінансових інструментів. Тому мотивування домашніх господарств до здійснення заощаджень та їх трансформації в інвестиції є однією з головних цілей розвитку економіки України. Адже рішення домогосподарств про здійснення заощаджень та про їх інвестування є важливим чинником стабільного та стійкого розвитку економіки будь-якої держави, особливо за умови формування соціально-орієнтованої ринкової економіки.

Так, у країнах з низьким рівнем заощаджень досить часто виникають проблеми щодо забезпечення ліквідності їх банківської системи, тому доступ до кредитних ресурсів в цих країнах є обмеженим. Така ситуація зумовлює необхідність імпорту капіталу для покриття попиту на ці кредитні ресурси, а національна економіка країни стає вразливою до різних зовнішніх загроз: економічних криз або економічних спадів. При цьому, заощадження є елементом невизначеності та генерування ризиків, так як на їх обсяги впливають різні об'єктивні та суб'єктивні чинники. Звичайно, зміна умов розвитку економіки країни впливає на вибір форм заощаджень та їхніх

чинників, тому дослідження суті, форм заощаджень та особливостей їх активізації банківськими установами є актуальним в сучасних умовах невизначеності розвитку економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням поведінки домашніх господарств щодо здійснення ними заощаджень та проблеми формування заощаджень займалися такі науковці, як: О.З. Ватаманюк, М.С. Героніна, Ю.І. Кашин, Р. Квасницька, Дж.М. Кейнс, Т.О. Кізима, А.В. Луценко, Г.М. Македон, А. Маршалл, Я. В. Петренко, М.Ю. Сазикіна та ін. Проте, незважаючи на значний доробок науковців із цієї проблематики, все ж ще не немає остаточного уявлення про підходи до активізації заощаджень домашніх господарств банківськими установами.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних і методичних засад здійснення домогосподарствами заощаджень та пошук напрямів їх активізації банківськими установами України.

В дипломній роботі були поставлені та послідовно вирішені такі завдання:

- розглянуто теорії та підходи до визначення суті заощаджень;
- досліджено мотиви та форми здійснення заощаджень домашніми господарствами;
- здійснено аналіз динаміки банківських депозитів як основної форми заощаджень домогосподарств в Україні за 2016-2020 роки;
- розглянуто історію розвитку, дано характеристику напрямів діяльності АТ «Державний ощадний банк України» та проаналізовано їх фінансово-майнового забезпечення у 2018-2020 роках;
- досліджено напрями активізації заощаджень домогосподарств банківськими установами.

Предмет дипломної роботи – теоретико-методичні та організаційно-економічні засади здійснення домогосподарствами заощаджень .

Об'єкт дипломної роботи – процес здійснення заощаджень та їх активізації АТ «Державний ощадний банк України».

Методи дослідження. Для вирішення поставленої в дипломній роботі мети використані такі методи дослідження: теоретичного узагальнення, порівняння, аналізу та синтезу, індукції і дедукції – для визначення сутності та змісту поняття «заощадження» «інвестиції»; структурно-логічного аналізу – для побудови логіки та структури дослідження; аналізу та синтезу – для визначення тенденцій динаміки здійснення заощаджень домогосподарствами та виокремлення факторів, які впливають на їх активізацію з боку банків; графічний – для наочного відображення положень та результатів дипломного дослідження.

Інформаційну базу дипломного дослідження складають Закони України, постанови Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та національного банку України, Укази Президента України, тематичні збірники й довідники, монографічна та періодична спеціалізована література, офіційна публічна звітність банків, в т.ч. АТ «Державний ощадний банк України».

Наукова новизна результатів дипломного дослідження полягає в подальшому розвитку підходів до обґрунтування суті заощаджень через систематизацію існуючих на сьогодні підходів та виділення елементів означення підходу в системній їх сукупності.

Апробація результатів дослідження. Участь у конференціях:

- II Всеукраїнській науково-практичній інтернет конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України» (16 листопада 2021 р., м. Хмельницький).

1 Теоретичні основи заощаджень домогосподарств

1.1 Теорії та підходи до визначення заощаджень

Сьогодні на одне з чільних місць виступає проблема забезпечення стійкого економічного зростання держави що відповідає концепції розвитку вітчизняної економіки. Тому, з метою розв'язання цієї проблеми, необхідно здійснювати залучення різноманітних джерел поповнення фінансових ресурсів на фінансовому ринку. Одним із таких джерел поповнення фінансових ресурсів на фінансовому ринку є заощадження домашніх господарств, які відіграють важливу роль в економіці України. Адже частка їх фінансових ресурсів у кінцевому використанні валового внутрішнього продукту є найвищою серед інших категорій кінцевого використання. Саме домашні господарства забезпечують економіку будь-якої країни вільними грошовими ресурсами за рахунок своїх заощаджень в банківських установах, накопичення пенсій на пенсійних рахунках, вкладання коштів в різні інститути спільного інвестування. Водночас, частина доходу домогосподарств, яка може бути спрямована на формування заощаджень та їх трансформацію в інвестиції, нажаль, є досить незначною. Причинами труднощів залучення домашніх господарств до операцій з інвестування є: низький рівень добробуту більшої частини домашніх господарств; курсові зміни долара та євро; інфляційні очікування щодо підвищення цін на продовольчі товари та послуги; незначні знання щодо засадничих принципів функціонування фінансового ринку та можливостей з інвестування; відчуття недовіри до вітчизняних фінансових інститутів.

Варто відмітити, що в економічній науці виділяються певні етапи формування суті заощаджень домашніх господарств, які базуються на поглядах представників різних економічних шкіл (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Етапи формування теорій заощаджень

Етапи	Зміст теорії	Представники теорії
Перший	Класична політекономія. Обґрунтована система поглядів на проблеми розподілу доходів.	А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Міль
Другий	Маржиналізм. Розкриті проблеми взаємозв'язку процента та ролі вимушених заощаджень.	А. Маршалл
Третій	Кейнсіанська школа. Системно визначала особливе місце категорії «заощадження» серед фундаментальних економічних понять.	Дж. Кейнс, Е. Хансен, П. Самуельсон
Четвертий	Монетаризм. Заощадження розглядаються у взаємозв'язку із доходом.	М. Фрідмен, Д. Мут, Ф. Хайек

Джерело [3]

Отже, А. Сміт, Д. Рікардо, Д.С. Міль, як представники класичної школи, розглядали заощадження як заощадження капіталу і вважали, що ці заощадження капіталу лежать в основі економічного зростання. Представник маржиналізму А. Маршалл, на відміну від представників класичної школи, що розглядали заощадження як надлишковий продукт праці, як форму реалізації заощаджень розглядав таке поняття як «багатство» [29]. Саме багатство ним класифікувалось за критерієм призначення об'єктів: об'єкти споживчої групи та об'єкти групи факторів виробництва.

Представники кейнсіанської школи вважали, що заощадження населення в основному збільшуються із ростом доходу, а от споживання зростає не так стрімко. Тому зі зменшенням доходів насамперед скорочуються заощадження, а споживання залишається приблизно на тому самому рівні [17].

Представники монетаризму (М. Фрідмен, Д. Мут, Ф. Хайек) сформували так звану теорію перманентного доходу, що ґрунтується на тому, що частка заощаджень зростає тоді, коли збільшується поточний, а не постійний (перманентний) дохід. «Гранична схильність до споживання з поточного

доходу значно менша від граничної схильності до споживання з перманентного доходу. Отже, важливими факторами впливу на процеси заощадження домашніх господарств є дохід, оплата праці, кінцеві споживчі витрати домашніх господарств, поточний приріст заощаджень тощо» [40, с.23].

Оскільки заощадження домогосподарств є основним інвестиційним ресурсом в економіці, що мають на меті задоволення їх відкладених потреб та сприяють зростанню добробуту, до їх дослідження була звернута увага ще представників класичної політекономії. Так, ними розглядалась «ощадливість як суспільне благо. розглядали заощадження як частину доходу, яка залишається після сплати податків, що не використана на придбання споживчих товарів» [3]. Формування розуміння заощаджень відбувалося одночасно з розвитком так званих «моделей доходу». Так, праці Сеніора Н. «Основні начала політичної економії» та Фішера І. «Теорія відсотка» справедливо вважаються початковим моментом визначення доходу та його поділу. Узагальнено можна зазначити, що суть заощаджень визначалась при ухваленні рішення про споживання сьогодні, так як у майбутньому споживачі зустрічаються з між часовими бюджетними обмеженнями. Тобто «залежність споживання від доходу визначається не тільки поточною величиною доходу, а й очікуваною величиною доходу в майбутньому» [13, с. 14].

Як зазначалось вище, альтернативну модель абсолютного доходу розвив Дж.М. Кейнс у своїй праці «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей» [17]. Так, ним було висунуто ідею, відповідно до якої рівновага заощаджень та інвестицій відбувається за рахунок коливань рівня виробництва або доходу. Суть цієї ідеї полягає в тому, «що саме інвестиції, а не заощадження, зумовлюють зміни в доході: посилаючись на потік інвестицій, учений доводить, що за допомогою мультиплікатора створюються ті самі заощадження, які необхідні для певного рівня інвестицій» [40, с.23]. Мультиплікатор показує, «наскільки має зрости зайнятість для того, щоб викликати таке збільшення реального доходу, яке може спонукати учасників господарського процесу відкласти необхідну суму додаткових заощаджень» [17].

Його послідовники: Дж. Дьюзенберрі в праці «Доход, заощадження і теорія споживчої поведінки» запропонував модель відносного доходу [2]; Ф. Модільяні розробив модель життєвого циклу, була у 1954 році висунута на Нобелівську премію і викладена у Нобелівській лекції «Життєвий цикл, особисті заощадження і багатство народів» [1]. Отже, основою гіпотези життєвого циклу є те, «що людина, намагаючись згладити особисте споживання протягом свого життя, співвідносить своє споживання з очікуваним доходом протягом життя. З метою утримання рівня споживання в старості, людина повинна робити накопичення (заощадження) в перебігу активної фази життя» [13, с. 15].

Варто зауважити, що однією з сучасніших практичних моделей доходу є модель М. Фрідмана – «модель перманентного доходу», яка базується на тому, що формування споживчих витрат відбувається не за рахунок поточного, як зазначав Дж.М. Кейнс, а за рахунок постійного (так званого перманентного) доходу, який створюється з метою забезпечення протягом життя стабільного рівня споживання. Таким чином, усі розглянуті моделі виходять з того, що якщо розглядати споживання та заощадження, то перевага надається саме споживанню. Тому причиною заощаджень у короткотерміновому періоді може рахуватись максимізація сукупного споживання» [13].

Основні теорії, які розкривають суть і мотиви заощаджень доцільно об'єднати у такі групи: кількісні, мотиваційні та інвестиційні (таблиця 1.1).

Так, варто відмітити, що визначене Дж.М. Кейнсом поняття заощаджень характеризується як перевищення доходу над споживанням, є відобразником кількісного вираження заощаджень, що і дало можливість такий підхід до тлумачення заощаджень назвати кількісним.

Наступний підхід до визначення суті заощаджень – мотиваційний – в якому заощадження розглядаються як «відкладене споживання», на що акцентується У. Шарпом. При цьому підкреслюється єдність споживання та заощадження населення, тому що обидві частини доходу спрямовані на задоволення потреб, але тільки з розривом у часі.

Таблиця 1.2 – Теорії заощаджень

Назва групи теорій	Типові представники	Сутність заощаджень
Кількісні	Дж.М. Кейнс, Н. Калдор, П. Сраффа	Заощадження є залишком доходу після відшкодування витрат на споживання
Мотиваційні	У.Ф. Шарп, Дж. Лінтнер	Заощадження – це відкладене споживання
Інвестиційні	Н.У. Сеніор	Заощадження – це неспожитий дохід, виробниче використання якого в майбутньому дасть більший результат, ніж негайне споживання

Джерело [13]

Характеризуючи наступний підхід, який включає інвестиційні теорії, варто відмітити, що чільне місце в ньому належить Н. Сеніору, який хоча і не використовував сам термін «заощадження», все ж розглядав саме цей процес. На думку Н. Сеніора, капіталіст відмовляється від насолоди споживання, перетворюючи частину своїх доходів на засоби виробництва. За Н. Сеніором «поточне споживання є більш цінними, ніж споживання у майбутньому. Тому відмова капіталіста від поточного споживання розглядається як жертва, що приводить до винагороди у вигляді прибутку в майбутньому» [13, с.15].

З вищевикладених характеристик підходів можна зробити висновок, що кожний з них має право на існування, тому що відображає одну із особливих рис заощаджень. Однак, на сьогодні так і немає єдності серед учених-економістів щодо тлумачення поняття «заощадження». Так, розвиваючи існуючі теоретичні основи заощаджень населення (домашніх господарств) в економічній системі, сучасні дослідники при визначенні заощаджень акцентують увагу на певних особливостях, що притаманні цьому поняттю (таблиця А.1 додатку А).

Так, Савлук М. розглядає заощадження як форму багатства, що не пов'язана із задоволенням поточних потреб домогосподарств, а призначена для задоволення споживчих потреб у майбутньому, тому їх існування сприяє

зростанню та урізноманітненню потреб людей, що посилює їх мотивацію до праці та підвищення її ефективності [46, с. 220]. Ватаманюк О. акцентує увагу на тому, що заощадження домашніх господарств це частина національних заощаджень, а також значну увагу приділяє тенденціям, які були притаманні заощадженням у різні періоди розвитку економіки України та методикам оцінки заощаджень у неорганізованій формі [8]. Кізима Т. стверджує, що «заощадження є складною та багатогранною економічною категорією, яка характеризує відносини, що виникають всередині домогосподарства або між домогосподарством та іншими економічними суб'єктами (підприємствами, інституціями фінансового ринку, державою) з приводу розподілу отриманих доходів та формування відповідних фондів грошових коштів, покликаних забезпечувати споживання або зростання доходів їхніх власників у майбутньому» [18, с. 201]. С. Белозьоров трактує поняття «заощадження» як «частину фінансових активів домогосподарств, що використовується для задоволення індивідуальних потреб та отримання додаткового доходу у майбутньому» [5, с.21-22]. Загалом проаналізувавши бачення сутності заощаджень, які даються різними дослідниками, нами були виділені декілька підходів, що проявляються в акцентуванні на основній характеристиці цього поняття (рисунок 1.1). отже, такими підходами є:

- 1) розкриття суті заощаджень як частини:
 - національних заощаджень [8];
 - сукупних (грошових) доходів населення [4; 50; 7];
 - фінансових активів [5];
 - майна (багатства) [38];
- 2) розкриття суті заощаджень як форми багатства [46];
- 3) розкриття суті заощаджень як відносини [18];
- 4) розкриття суті заощаджень як різницю між (наявністю залишків) [3];
- 5) розкриття суті заощаджень як кошти [15];
- 6) розкриття суті заощаджень як процес прийняття рішення [13]

7) багатоаспектне розкриття суті заощаджень як частини доходів; частини грошової маси; процес прийняття рішень; втілення в накопичених активах [10].

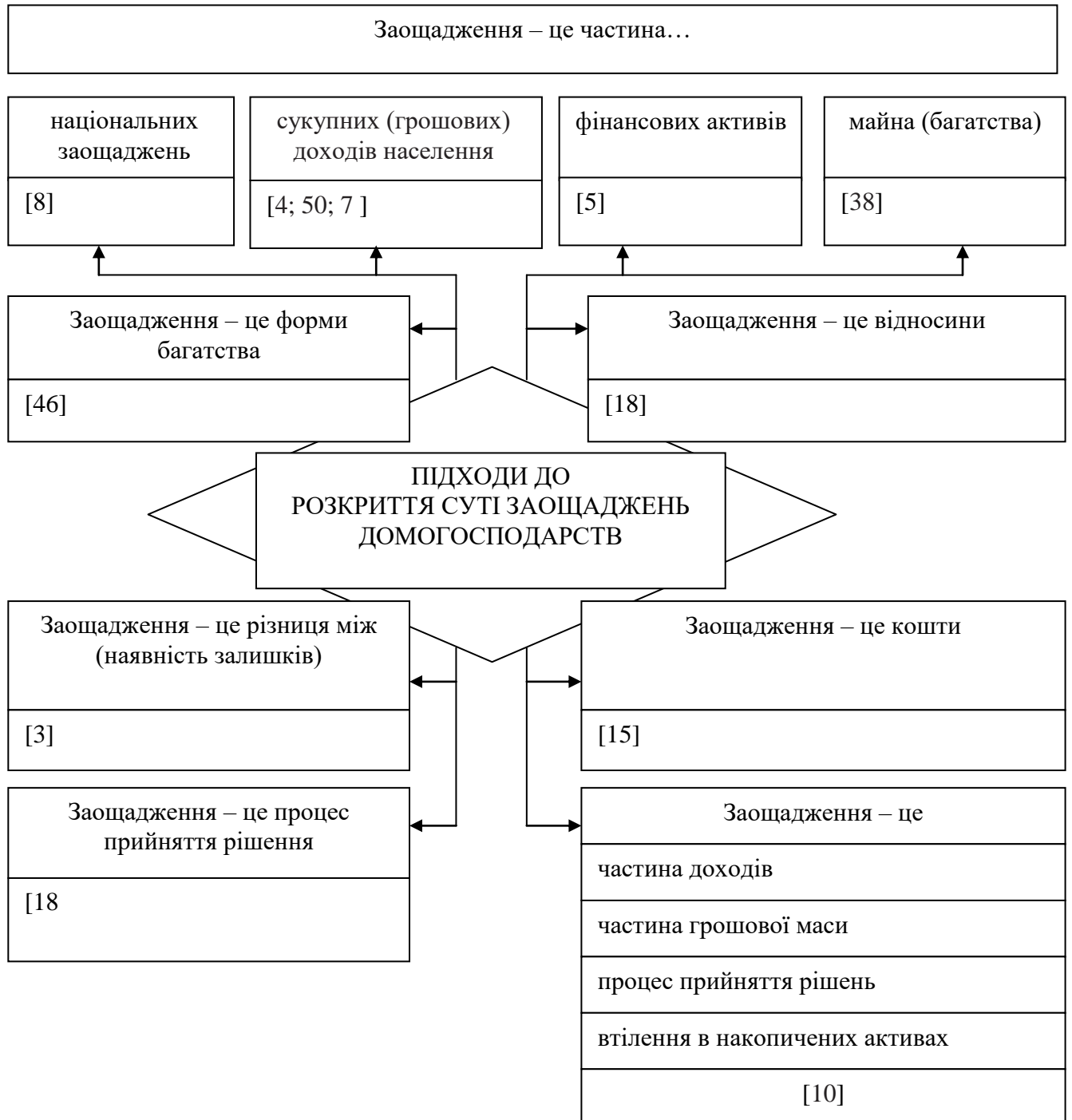

Рисунок 1.1 – Систематизація підходи до розкриття суті заощаджень домогосподарств

Сформовано автором

Поточний рівень життя формує фінансову поведінку населення, яка сприяє або перешкоджає економічному зростанню країни. Рішення домогосподарств щодо розподілу їх доходів на витрати і заощадження, а також способи використання останніх безумовно впливають на економічні можливості держави та підвищення добробуту самого населення.

Як справедливо зазначає М. Савлук [46], роль заощаджень домогосподарств доцільно розглядати в чотирьох площинах: економічній, фінансовій, соціальній та політичній.

На наш погляд, економічна роль заощаджень домогосподарств полягає в тому, що вони сприяють кращому задоволенню та урізноманітненню потреб населення й безпосередньо впливають на обсяг ВВП та національного доходу (рисунок 1.2).

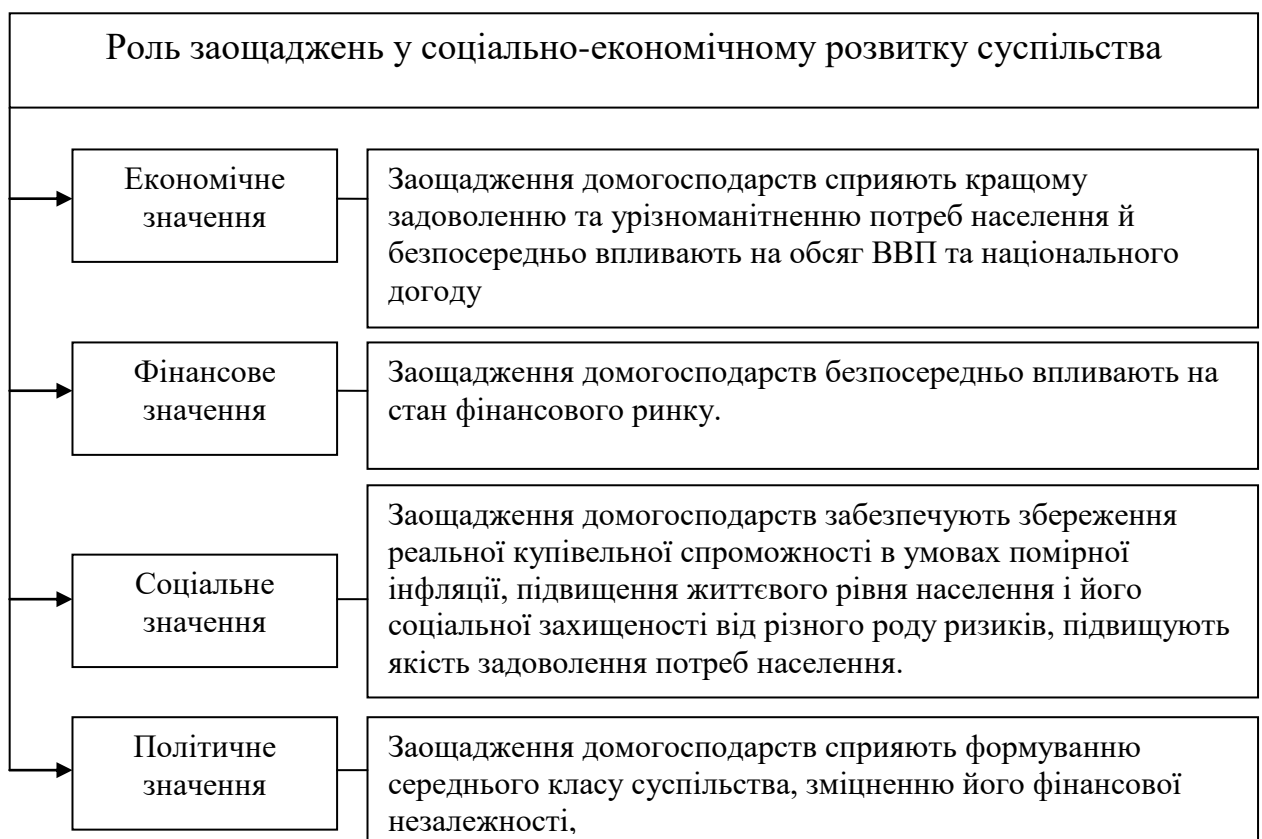

Рисунок 1.2 – Роль заощаджень домогосподарств у соціально-економічному розвитку суспільства

Джерело [30]

Отже, зростання заощаджень домашніх господарств виступає стимулюючим фактором пожвавлення споживчого та інвестиційного попиту суб'єктів економічних відносин, а також і зростання ділової активності у всіх секторах економіки держави. Завдяки цьому забезпечується вплив на обсяг виробництва на рівні держави та закладається фінансово-інвестиційна база економічного зростання економіки країни загалом.

1.2 Мотиви та форми здійснення заощаджень домашніми господарствами

Потреба заощаджувати гроші впливає із системи мотивів їх утворення, керуючись якими домогосподарства, як індивідуальні інвестори на фінансовому ринку держави, приймають рішення про акумулювання частини поточного доходу, саме таким чином перетворюючи його у заощадження. Адже, «саме мотив можна визначити як похідну умову у прийнятті рішень щодо інвестування, яка видозмінюється під впливом зовнішніх факторів (через властиву людині обачливість щодо співвідношення дохідність/ризикованість та формування резервів грошових коштів), а також внутрішніх факторів (через вікову структуру членів домогосподарства, уподобань, зміни сімейного стану, місця проживання, традицій, очікувань, рівня фінансової компетенції тощо)» [44, с.53]. «Мотиви формування заощаджень домогосподарствами, що є внутрішніми спонуканнями до вибору міри розподілу наявного доходу населення на споживання та заощадження і вибору періоду і форми збереження заощаджень» [26], є досить різними. Їх вивченню та систематизації присвячено чимало ґрунтовних досліджень вітчизняних вчених. Найбільш використовуваною системою мотивів заощадження є мотивація Дж. Кейнса : «мотив створення резервів на випадок непередбачених обставин; мотив забезпечити заощадження, оскільки вже тепер можна передбачити, що майбутнє ставлення між доходами окремої людини або сім'ї і його (їх)

потребами буде відрізнятися від ставлення, яке склалося в даний час; мотив забезпечити собі дохід у формі відсотка, а також скористатися збільшенням цінності майна, оскільки більшого реального споживання в майбутньому віддають перевагу в порівнянні з меншим негайним споживанням; мотив мати можливість поступово збільшувати свої майбутні витрати, так як це відповідає широко поширеній підсвідомого бажанням бачити в майбутньому поступове підвищення, а не зниження свого життєвого рівня (навіть в тому випадку, коли сама здатність користуватися життєвими благами може спадати); мотив насолоджуватися почуттям незалежності і можливістю самостійних рішень (навіть не маючи чіткого уявлення або певних намірів щодо тих чи інших конкретних майбутніх дій); мотив забезпечити собі маневрену масу, що дозволяє здійснювати спекулятивні або комерційні операції; мотив залишити спадкоємцям стан; мотив просто задовольнити почуття скупості як таке, інакше кажучи, реалізувати ні на чому не засноване, але стійке упередження проти самого акту витрачання грошей» [17]. Розвиток зазначеного підходу до мотивації домогосподарств щодо їх ощадної діяльності відмічається в роботах багатьох вчених-економістів [6, с.6; 9; 12, с.6; 48, с.213], погляди, яких були узагальнені Р.С. Квасницькою за такими мотивами:

«- купівля товарів і послуг, оплата яких перевищує існуючий в даний момент обсяг грошових коштів (придбання дорогих товарів довгострокового користування, купівля нерухомості, організація літнього відпочинку, затрати на освіту) або, навпаки, мотив відсутності товарів в умовах дефіциту на ринку. Цей мотив зумовлений тим, що рівень доходів населення в більшості випадків накладає обмеження на ступінь можливого задоволення постійно зростаючих потреб, чим і визначається необхідність накопичення грошей для купівлі необхідних товарів і послуг. Це протиріччя і є внутрішньою основою розвитку інвестицій, виражене в прагненні подолати обмежуючі грошові рамки для задоволення потреб;

- попереджувальний мотив формування заощаджень, який виражається в тому, що споживач не повністю витрачає поточний дохід, а створює страховий

резерв на випадок несподіваного падіння доходів (інфляційного зростання, невиконання заробітної плати) чи екстрених витрат, тобто створює грошові резерви на непередбачені випадки;

- мотив оптимізації оподаткування шляхом застосування існуючих податкових стимулів інвестування;

- мотив накопичення батьками грошей для допомоги дітям при створенні ними сімей, покриття витрат, які пов'язані з дотриманням звичаїв і традицій (весілля, хрестини), а також витрат на освіту;

- мотив накопичення з метою заповіту або передачі спадщини;

- «амортизаційний» мотив, який виражається в тому, що у певний момент часу домогосподарство володіє раніше придбаними матеріальними благами. Вартісна оцінка цих благ, як правило, знижується в процесі їх споживання (товари довготривалого користування). В цьому випадку заощадження створюються як своєрідний амортизаційний фонд для оновлення фізично і морально застарілого майна;

- пенсійний мотив (мотив забезпечення старості), який полягає у тому, що заощадження створюються заради збереження звичного рівня і структури споживання після виходу на пенсію. Існування даного мотиву пояснюється тим, що рівень пенсійних виплат суттєво нижчий рівня доходу працюючої людини. Заощадження, сформовані під впливом пенсійного мотиву, становлять особливий інтерес як інвестиційний ресурс, оскільки мають довгостроковий характер;

- мотив комфортності, який спонукає здійснювати заощадження для зручності та спокою, щоб сформувати запас ліквідних коштів, почувати себе впевненіше та мати можливість задовольняти свої споживчі потреби в будь-який момент;

- інвестиційний мотив, під впливом якого заощадження формуються заради отримання прибутку або певного соціального ефекту;

- заощадження за звичкою, тобто заощадження здійснюються просто заради глибоко вкоріненої звички заощаджувати» [16, с.173].

Отже, мотивована щодо утворення заощаджень діяльність домашніх господарств є нічим іншим як процесом здійснення інвестицій домогосподарствами, що є важливим джерелом ефективного функціонування та розвитку національної економіки. Основними чинниками формування заощаджень домогосподарств є:

- величина отриманого доходу;
- величина витрат на споживання;
- величина процентних ставок банківських установ;
- рівень оподаткування;
- рівень інфляції;
- рівень довіри до інститутів фінансового ринку,
- політична стабільність тощо.

За характером мобілізації заощаджень виокремлюють такі їх форми, як (рисунок 1.3):

- «організовані заощадження – це такі заощадження населення, мобілізацію і розміщення яких проводить банківський сектор, або небанківські фінансово-кредитні установи, які згідно із законодавством мають право здійснювати операції щодо залучення коштів населення та їх розміщення» [9];

- «неорганізовані заощадження – це сума коштів, які знаходяться в розпорядженні домогосподарств, існують у вигляді готівкових коштів, не інвестуються в цінні папери, депозити, паї і організовану підприємницьку діяльність або, іншими словами, це заощадження, що зберігаються безпосередньо у населення готівкою у національній та іноземній валютах» [9] або товарами тривалого користування.

Як зазначає Квасницька Р.С., «домогосподарства також можуть мати заощадження, які називають квазізаощадженнями, що є вкладеннями коштів в нерухомість, дорогоцінне каміння та дорогоцінні метали, антикваріат, картини, тобто в товари тривалого користування» [16, с.176].

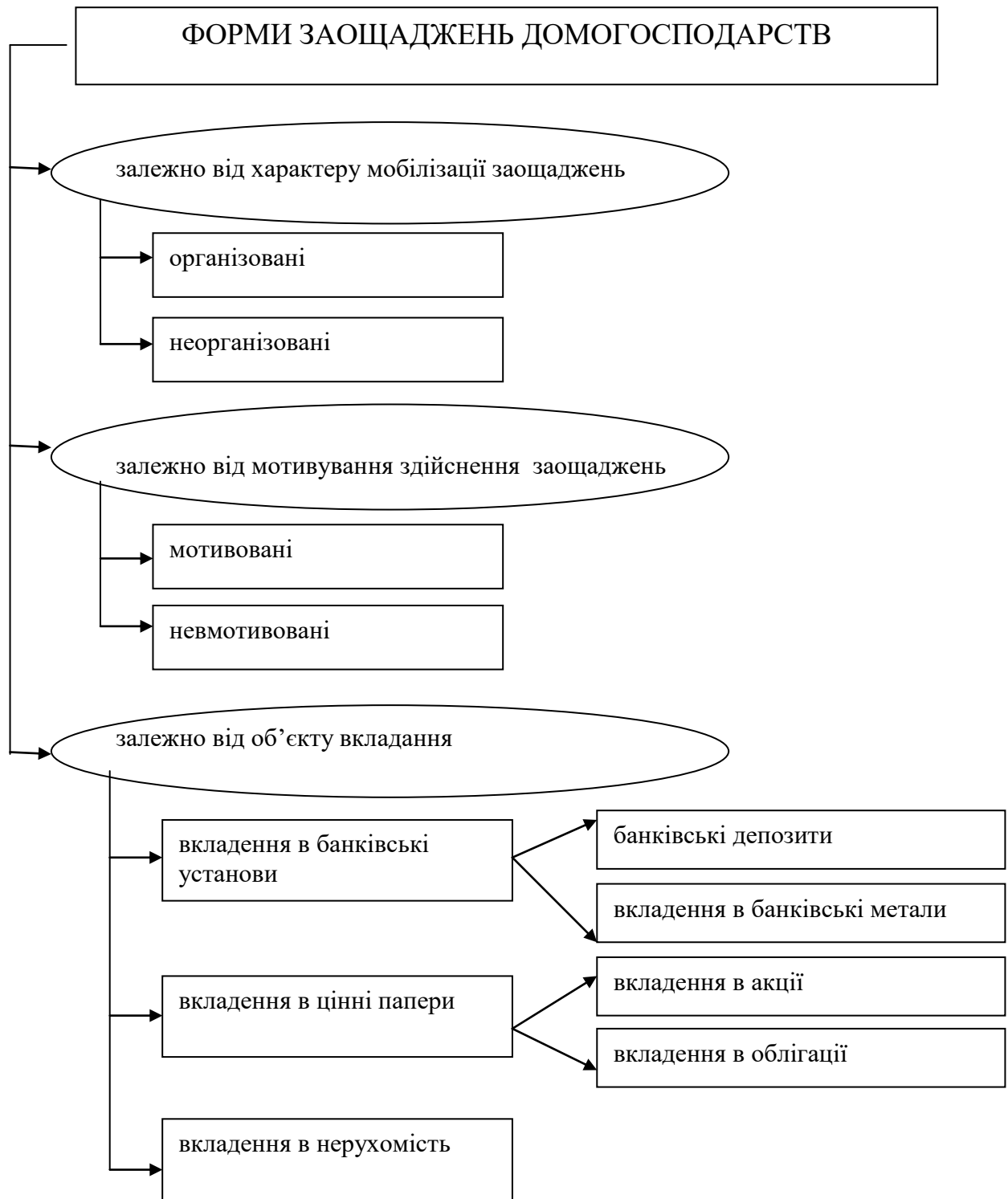

Рисунок 1.3 – Форми заощаджень домогосподарств

Таким чином, заощадження неорганізованої форми не вкладаються в банки або небанківські фінансово-кредитні установи, і, хоча, вони є інвестиційним ресурсом домогосподарств, все ж ізолюються з інвестиційного процесу. Вони «ведуть як до скорочення споживання – стимулу для здійснення

інвестицій, так і до скорочення інвестиційних ресурсів суспільства – основи його розвитку» [14]. Таким чином, наявність неорганізованих заощаджень для держави ускладнює процес регулювання грошової маси в обігу, а самих їх власників позбавляє можливості отримання доходів у формі процентів чи дивідендів.

Варто відмітити, що домашні господарства можуть здійснювати цільові заощадження, тобто заощадження обумовлені певним мотивом накопичення – мотивовані заощадження. Однак, мотиви заощаджень не завжди бувають чітко усвідомленими. Так, мотив щодо заощадження може ховатись в сімейних відносинах, або ж залежати від суспільства загалом. «Це стосується заощаджень, що утворилися внаслідок перевищення платоспроможних можливостей у порівнянні з рівнем потреб і з можливостями суспільства задовольнити сформувався попит. Тому не всяка форма заощаджень може формуватися з якої-небудь конкретної мотивацією, так як не може бути пояснена спонуканнями домашніх господарств. Такі заощадження можна класифікувати як невмотивовані заощадження» [49].

«Формуючи особисті заощадження, населення переслідує передусім завдання-мінімум – зберегти власні заощадження, а також досягти завдання-максимуму – якомога вигідніше примножити свій капітал із якнайменшими ризиками втрати доходів. Причому досягнення цих завдань є важливим як для самих домогосподарств (адже невдалий вибір форми заощаджень знижує спонукальні мотиви для заощаджень в майбутньому), так і для держави (оскільки невеликі, але масові заощадження населення формують масивні обсяги національних заощаджень, що в кінцевому підсумку стимулює економічний розвиток в країні)» [19, с.60].

Зауважимо, що найпоширенішими формами заощаджень, які здійснюють домогосподарства, є: депозитні вкладення в банківські установи; вкладення в цінні папери, такі як акції та облігації; вкладення в нерухомість.

Найбільш привабливою для домогосподарств України формою заощаджень є банківські депозити - вклад (депозит) - це грошові кошти в

готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [42].

Як зазначає Кізима Т.О. «банківські інструменти стимулювання заощаджень загалом можна згрупувати у такі види:

- рівень доходу за банківськими вкладками;
- надійність банківських вкладів;
- рівень зручності та комфортності депозитного обслуговування» [19, с.61].

Ці інструменти тісно взаємодіють між собою, проте вони можуть інколи призводити до цілком протилежних наслідків. Так, чим вищою є надійність банківських установ і вкладів в них, тим менший рівень доходу за такими вкладками задовольняє потреби вкладників, проте і меншою буде спокуса населення конвертувати готівку у неорганізовані валютні заощадження. І із зниженням довіри до банківських установ зростатиме трансформація заощаджень населення в іноземну валюту. Перевагами банківських депозитів є те, що вони:

«– дають фіксований і передбачуваний дохід (банк гарантує повернення основної суми і нарахованих відсотків на вклад);

– передбачають диференціацію ставок залежно від суми і терміну вкладу (як правило, чим більшою є сума депозиту і строк його розміщення, тим вищими будуть і відсотки);

– передбачають наявність додаткових видів сервісу (наприклад, оформлення кредитних карток) та можливість накопичення “кредитної історії”;

– передбачають наявність гарантій повернення коштів (принаймні суми, гарантованої чинним законодавством);

– передбачають регулювання банківських операцій відповідними наглядовими органами» [19, с.61].

До основних недоліків банківських депозитів відносяться:

«- невисока дохідність, яка, в основному, перебиває інфляційне знецінення грошей;

- недоступність коштів упродовж обумовленого в договорі часу або можливість втрати значної частини доходу у випадку дострокового відкликання вкладу;

- наявність депозитного ризику, тобто можливості повного або часткового неповернення вкладів чи затримки їхнього повернення через можливе банкрутство банку;

- відсутність гарантій повернення коштів, більших за установлену законом суму» [19, с.61].

З метою отримання прибутку здійснюються заощадження на основі банківських металів., які вважаються найефективнішою у довгостроковій перспективі формою заощаджень. Однак, заощадження цієї форми мають такі недоліки:

- банківські метали продаються лише у формі злитків, що не завжди посилено для придбання за рівнем доходів громадян;

- злитки металів не є високоліквідними і, при цьому їм властива низька дохідність.

Наступною формою розміщення заощаджень домогосподарств є вкладення в цінні папери. так, заощадження можуть трансформуватись в інвестиції, які вкладаються в облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) – державні цінні папери, що розміщуються виключно на внутрішньому фондовому ринку і підтверджують зобов'язання України щодо відшкодування пред'явникам цих облігацій їх номінальної вартості з виплатою доходу відповідно до умов розміщення облігацій [35].

Перевагами вкладання тимчасово вільних коштів в облігації для приватних інвесторів є те, що:

«– величина доходу за облігаціями є гарантованою і наперед відомою (облігації гарантують хоч і невеликий, але стабільний дохід, що приваблює небагато інвестора, котрий не любить ризикувати);

- облігації можуть достроково бути пред'явленими до погашення;
- при ліквідації товариства власникам облігацій кошти повертають в передостанню чергу, тобто перед поверненням коштів акціонерам;
- погашення облігацій державної внутрішньої позики гарантоване Міністерством фінансів України» [19, с.62].

Недоліками форми вкладення заощаджень в облігації є:

- «– менша дохідність порівняно, скажімо, з акціями;
- неможливість участі в управлінні товариством;
- необхідність здійснення виплат посередникам (оплата послуг брокерів, депозитарію тощо);
- ймовірність значних ризиків прийняття помилкових рішень, пов'язаних із недостатньою обізнаністю пересічних громадян щодо потенційних переваг і можливостей використання цього інструменту;
- оподаткування прибутку фізичних осіб-резидентів за облігаціями внутрішньої державної позики (різниця між ціною реалізації/погашення і ціною придбання)» [19, с.62].

Сьогодні досить поширеною формою вкладання заощаджень є вкладання в акції, які обертаються на фондового ринку України. Перевагами такої форми вкладання коштів домогосподарств є:

- «– ймовірність отримання значних доходів за умови зростання вартості (курсу) акцій;
- можливість отримання доходів при виплаті дивідендів;
- можливість впливу на діяльність акціонерного товариства (але це стосується лише крупних акціонерів)» [19, с.62].

Вкладення домогосподарств в акції має і недоліками, до яких варто віднести:

- ризик втрати доходу від зниження вартості (курсу) акцій;

- ризик невиплати дивідендів;
- ризик банкрутства акціонерного товариства, адже при ліквідації товариства акціонерам повертають кошти в останню чергу;
- ризик неможливості повернення вкладених коштів (при неможливості продажу на ринку, акції не можуть бути пред’явлені до оплати акціонерному товариству) [19, с.62].

Ще однією формою заощаджень домогосподарств є вкладання в нерухомість. Однак, ця форма заощаджень має такі основні недоліки:

- нерухомість є низько ліквідним активом;
- високий “вхідний бар’єр” для інвестора.

Таким чином, результати дослідження форм заощаджень домогосподарств дають підстави стверджувати, що рішення про доцільність здійснення заощаджень та вибору їх форм поєднують у собі елементи як об’єктивного оцінювання економічної ситуації загалом, так і суб’єктивні мотиви співвідношення дохідності і ризику форм заощаджень. При цьому, пріоритетною формою вкладення заощаджень є депозитні банківські вклади.

2 Аналітичні засади умов здійснення заощаджень домогосподарствами України

2.1 Аналіз динаміки банківських депозитів як основної форми заощаджень домогосподарств в Україні за 2016-2020 роки

Зростання заощаджень населення стимулює пожвавлення споживчого та інвестиційного попиту економічних суб'єктів й ділової активності практично у всіх секторах національної економіки. У свою чергу, завдяки цьому забезпечується мультиплікативний вплив на обсяг національного виробництва та формуються умови для довгострокових тенденцій економічного зростання. На процес формування заощаджень впливають різні чинники, які мають не лише макроекономічну природу, але пов'язані із особливостями поведінки членів домогосподарств. Мотиви, якими керується населення у процесі формування заощаджень та виборі їх форми є досить різноманітними. Проте, в основному, заощаджувати домогосподарства спонукає необхідність формування резерву для забезпечення покриття майбутніх витрат, фінансової незалежності й майбутнього нащадків (до прикладу, покриття витрат за навчання дітей, залишення спадку для забезпечення майбутнього рідних, тощо).

«Як стверджують експерти для економічного зростання необхідні інвестиції обсягом 27-35% від ВВП. Проте, впродовж останніх років валові заощадження в Україні (заощадження населення, підприємств, держави) не перевищують 15% ВВП. В той час, як значення даного показника в Китаї перевищує 45% ВВП, 30% - у Киргизстані, Індонезії, Індії, Шрі-Ланці. При чому, 61% валових заощаджень в Індії забезпечують домогосподарства, 35% - підприємства, 4% - державний сектор. В Україні ж понад 60% валових заощаджень забезпечують нефінансові корпорації, а домогосподарства – лише

20%. Як результат, спостерігаємо стрімке економічне зростання в Індії та економічну рецесію або незначні темпи зростання в Україні» [23].

Так, в таблиці 2.1 представлено динаміку окремих макроекономічних показників України та їх вплив на заощаджувальну поведінку домогосподарств у 2016-2020 роки. Так, за підсумками 2020 р., частка заощаджень домогосподарств України у ВВП становила лише 0,4. Самі ж заощадження населення скоротились на 17, млрд. грн у 2020 р.

Таблиця 2.1 – Динаміка окремих макроекономічних показників України та їх вплив на заощаджувальну поведінку домогосподарств у 2016-2020 роки

Показники	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
Номінальний ВВП, млрд. грн.	2383,1	2982,9	3558,7	3974,6	4194,1
Номінальний темп росту ВВП, %	119,85	125,2	119,3	111,7	105,5
Реальний темп росту ВВП, %	102,3	102,5	103,4	103,2	103,9
ВВП на одну особу населення, тис. грн.	55,85	70,22	84,19	94,50	100,4
Заощадження домогосподарств, млрд. грн.	12,6	30,7	16,7	-116,2	-17,0
Темп приросту заощаджень, %	-59,5	143,7	-45,6	-595,8	85,3
Частка заощаджень у ВВП, %	0,5	1,0	0,5	-2,9	-0,4

Розраховано автором за даними джерел [35; 34]

Головним чинником формування заощаджень є рівень доходу населення. Однак варто зауважити, що на обсяги заощаджень впливають також й інші чинники: рівень оподаткування доходів, депозитні та кредитні відсоткові ставки, вікова структура населення тощо. Сучасний механізм формування

сукупних доходів населення має ринковий та неринковий складники. «Ринковий складник охоплює процеси формування факторних доходів населення через ринок праці, підприємницьку діяльність, отримання доходів від ділових активів та власності. Неринковий складник включає такі шляхи отримання доходів, як соціальні трансферти держави, приватні трансферти та формування доходів у натуральній формі в особистому підсобному господарстві» [14].

Не викликає сумнівів той факт, що доходи населення відіграють значну роль у розвитку всієї країни. І саме рівень розвитку економіки країни визначає мотивацію домогосподарств під час формування заощаджень. Проаналізуємо динаміку сукупних доходів, витрат і заощаджень населення України у 2016-2020 роках (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 – Динаміка сукупних доходів, витрат і заощаджень населення України у 2016 – 2020 рр.

Рік	Сукупні доходи населення		Витрати населення		Щорічні заощадження населення		Питома вага заощаджень у доходах, %
	млрд. грн.	Темп приросту, %	млрд. грн.	Темп приросту, %	млрд. грн.	Темп приросту, %	
2016	2 051,3	15,8	2 038,7	17,1	12,6	-59,5	0,61
2017	2 652,1	29,3	2 621,4	28,6	30,7	143,7	1,16
2018	3 219,5	21,4	3 202,8	22,2	16,7	-45,6	0,52
2019	3 699,3	14,9	3 815,5	19,1	-116,2	-595,8	-6,1
2020	3 972,4	7,3	3 989,4	4,6	-17,0	85,3	-0,42

Розраховано автором за даними джерел [34; 35]

Дані таблиці 2.2 свідчать, що за період з 2016 року по 2020 рік сукупні доходи населення зросли на 93,6% (за останній рік темп приросту становить 7,3% - він є найнижчим за аналізований період). Однак, не зважаючи на постійне зростання сукупних доходів, щорічні заощадження населення

скоротились з 2016 року (з 12,6 млрд грн) до від'ємного значення на кінець 2020 року (- 17.0 млрд грн), що свідчить про значне скорочення інвестиційних можливостей населення України.

Дані таблиці дають змогу спостерігати схильність громадян України до заощаджень, про що свідчить динаміка відношення заощаджень населення до доходів. Окрім того, динаміка обсягів доходів та заощаджень населення протягом досліджуваного періоду загалом є зростаючою, окрім 2018 та 2019 рр., при цьому доходи населення зростали набагато більш стабільно, ніж заощадження, яким властива стрибкоподібна, нестійка динаміка. У 2018 р. частка заощаджень значно зменшилася, до 0,25%, а в 2019 році – до 3,14%. Такі значення показників зумовлені значними фінансовими потоками, що рухаються поза межами банківської системи та офіційної фінансової звітності.

У структурі сукупних доходів домогосподарств переважає заробітна плата, тому її можна віднести до індикаторів, які визначають загальний життєвий рівень та ощадно-інвестиційну поведінку населення країни. «В Україні станом на 01.01.2020 року середня заробітна плата становила 397 євро, у той час у Польщі зарплата перебувала на рівні 1114 євро, у Чехії – 1250 євро, у Румунії – 742 євро. Таким чином, Україна за рівнем середньої заробітної плати в декілька разів відстає від найменш розвинутих країн Євросоюзу» [45].

Як зазначалось у п. 1.2 дипломної роботи, заощадження домогосподарств залежно від характеру їх мобілізації поділяються на організовані та неорганізовані. Щоб визначити обсяг неорганізованих заощаджень домогосподарств варто розглянути такий грошовий агрегат як M0, який включає готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями, який містить у собі кошти населення, які за певних умов можуть перетворитися на банківський ресурс.

Так дані таблиці 2.3 демонструють, що грошовий агрегат M0 у 2016 р. становив 314392 млн грн, та до кінця 2020 р. він вагомо зріс (68,7%) і досяг суми 530322 млн грн. При цьому співвідношення грошових агрегатів M0 і M3,

що демонструє питому вагу готівки поза банківською системою в Україні протягом 2016–2020 рр. залишається стабільно високою – 28,66%.

Таблиця 2.3 – Динаміка грошових агрегатів М0 і М3 в Україні протягом 2005–2019 рр.

Рік	М0, млн грн	М3, млн грн	Готівка поза банківською системою відносно М3 (М0/М3), %
2016	314392	1102700	28,51
2017	332546	1208859	27,51
2018	363629	1277635	28,46
2019	384366	1438310	26,72
2020	530322	1850010	28,66

Складено автором за даними джерела [36]

Заощадження населення відіграють винятково важливу роль у формуванні банківських ресурсів. Водночас, «у процесах активізації вкладання заощаджень домогосподарств «відіграє фінансовий сектор, активні дії якого спрямовані на акумуляцію фінансових ресурсів, і дають змогу ліквідувати невідповідності між потребами у кредитах та інвестиціях в економіку, з одного боку, і наявністю короткострокових грошових ресурсів – з другого. Найбільш популярною серед наявних форм організованих заощаджень є банківські депозити з огляду на низку їхніх переваг, що проявляються в можливості отримання фінансового доходу та гарантованого відшкодування коштів у разі банкрутства банку за рахунок Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» [43, с.353].

В таблиці 2.4 наведено показники, які характеризують динаміку вкладень домогосподарств України в депозити банківських установ, кредитних спілок, та пенсійних внесків в недержавні пенсійні фонди за 2016-2020 роки. З даних таблиці 2.4 видно, що депозитні вкладення домогосподарств постійно зростають. Така ситуація пояснюється тим, що постійно відбуваються зміни

валютного курсу гривні, а також спостерігається зростання довіри домашніх господарств до банківських установ.

Таблиця 2.4 - Динаміка вкладень домогосподарств України в депозити банківських установ, кредитних спілок, та пенсійних внесків в недержавні пенсійні фонди за 2016-2020 роки

Показник	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
Депозитні вкладення в банках, млрд. грн,	444,7	495,3	530,3	576,1	730,3
в т.ч. у національній валюті	209,6	252,4	289,4	339,2	433,4
в іноземній валюті	235,1	242,9	240,8	237,0	296,9
Депозитні вкладення за строками:					
на вимогу	129,6	166,0	203,4	240,1	378,3
до 1 року	171,5	181,1	210,2	237,7	237,5
від 1 року до 2 років	138,2	142,0	109,9	92,7	104,9
більше 2 років	5,4	6,2	6,8	5,6	8,9
Депозитні вкладення в кредитні спілки, млн грн	831,8	937,0	1045,7	1208,6	1098,0
Пенсійні внески фізичних осіб, млн грн	92,4	124,5	172,3	222,9	300,1

Розраховано автором за даними джерела [36]

Таким чином за даними таблиці 2.4 можна зробити висновок про те, що загальний обсяг вкладених в банківські установи домогосподарствами України на кінець 2020 року становив 730,3 млрд грн, що порівняно із 2016 роком на 285,6 млрд грн (64,22%) більше. Така ж позитивна динаміка спостерігається і за депозитними вкладеннями як у національній валюті (зростання у 2020 році порівняно із 2016 роком становило 223,8 млрд грн (106,77%)), так і у іноземній валюті (зростання у 2020 році порівняно із 2016 роком становило 61,8 млрд грн (26,28%)).

В розрізі видів депозитів за строками можна побачити, що домогосподарства надають перевагу депозитним вкладенням на вимогу – на 31.12. 2020 року вони становили 378,3 млрд грн (58 % всього обсягу депозитних вкладень фізичними особами). Варто відмітити, що зростання за 2016-2020 роки спостерігається майже за всіма видами строкових депозитів, які різняться за строками їх вкладання (виключенням є депозитні вкладення від 1 року до 2 років). Так, строкові депозити до 1 року за аналізований період зросли на 66 млрд грн (на 38,48%), строкові депозити більше 2 років зросли у 2020 році на 3,5 млрд грн (64,81%) порівняно із 2016 роком.

Необхідно відмітити, що обсяг депозитних вкладень в банківські установи залежить першочергово від рівня депозитної ставки, який своєю чергою залежить від облікової ставки НБУ (таблиця 2.5). І якщо враховувати поступове зниження облікової ставки, то можна очікувати зменшення зацікавленості домогосподарств у такому інструменті, як банківський депозит, для примноження власних заощаджень.

Що ж стосується вкладень грошових коштів домашніми господарствами в кредитні спілки, то варто відмітити і тут позитивну тенденцію щодо зростання таких вкладень. Так, у 2016 році в кредитні спілки було внесено домогосподарствами 831,8 млн грн, а у 2020 році сума вкладень зросла на 266,2 млн грн (на 32,0%) і вже становила 1098 млн грн. Така ж тенденція спостерігається і за пенсійними вкладеннями домогосподарств за аналізований період: у 2016 році було внесено пенсійних внесків на суму 92,4 млн грн, а у

2020 році їх сума зросла на 207,7 млн грн (на 224,78%) і вже становила 300,1 млн грн.

Таблиця 2.5 – Динаміка обсягів депозитних вкладень домогосподарств в Україні та відсоткових ставок за ними у 2016–2020 рр.

Роки	Обсяг депозитів, млн грн			Процентні ставки за депозитами, %			Облікова ставка НБУ, %
	разом	у нац. валюті	у дол. США,	інтегрована	у нац. валюті	в іноземн. валюті	
2016	444676	209601	235075	7,8	12,6	2,6	14,0
2017	495313	252439	242874	7,0	10,0	1,6	13,5
2018	530250	289416	240833	8,3	7,9	1,2	18,0
2019	576126	339168	236958	6,8	7,6	1,2	13,5
2020	730317	433417	296901	5,3	7,5	1,0	6,0

Розраховано автором за даними джерела [36]

Таким чином, за результатами проведеного аналізу стану та динаміки заощаджень домогосподарств України та їх здійснення у формі депозитних вкладень можна зробити такі певні висновки та пропозиції щодо їх активізації:

- «якісне вдосконалення існуючих видів депозитних банківських продуктів населенню та пошук можливих варіантів їх модифікації з метою підвищення комфортності й задоволення потреб наявних клієнтів банку, особливо з урахуванням новітніх реалій української економіки, і залучення нових клієнтів» [50, с. 285];

- «підвищення рівня захисту (гарантування) вкладів громадян. На сучасному етапі розвитку банківського бізнесу використовуються переважно коротко- та середньострокові депозити населення, що не лише зумовлює строкову незбалансованість активів та пасивів банків, а й вимагає запровадження системних дій зі стабілізації зазначеного джерела. Як переконливо доводить світова та вітчизняна практика, одним із дієвих засобів стабілізації депозитів як джерела банківських ресурсів є надання додаткових гарантій надійності та безпеки вкладникам, що досягається через страхування

депозитних вкладів. Доцільним є запровадження комбінованої системи гарантування депозитних вкладів населення в Україні, в якій система базового гарантування вкладів на суму до мінімального ліміту через ФГВФО доповнюється системою додаткового гарантування вкладів на суму більше ліміту через систему страхового ринку» [20, с. 280–281];

- «формування більшої довіри населення до банківської системи шляхом формування іміджу стабільності банку. При цьому можна виділити такі рівні формування іміджу стабільності банку: стабільність по суті (фактична стабільність) – дотримання всіх установлених нормативів НБУ, підвищення якості активів та кредитного портфеля, стійкість і збалансованість ресурсної бази, прибуткова діяльність банку тощо; поширення інформації про банківську стабільність – забезпечення публічності та інформаційної відкритості банку, широке анонсування відомостей про роботу банку в різноманітних ЗМІ, формування іміджу стабільної та відкритої фінансової установи; компетентні підтвердження стабільності банку – участь у публічних рейтингах авторитетних рейтингових агенцій, експертних опитуваннях, аналітичних оглядах і публікаціях фахівців банківської галузі» [11, с. 43].

2.2 Історія розвитку, характеристика напрямів діяльності АТ «Державний ощадний банк України» та аналіз їх фінансово-майнового забезпечення у 2018-2020 роках

Друга половина XVIII століття відзначається як час виникнення перших ощадних структур на території України. Так, в 1843 році, на підставі спеціального царського привілею, у Львові, під гаслом «Працюй та зберігай!» та символом, що відображав мурашку, започаткувала діяльність перша Галицька ощадна каса. Загалом ощадні каси на території Західної України

розвивались як державні установи і контролювались місцевими органами влади – сеймами.

У великих містах Східної України також розміщувались ощадні каси, однак їх було порівняно небагато. Першою ощадною касою стала каса, відкрита в Одесі у 1782 році.

З 1863 р. як окрема установа почала працювати Київська міська ощадна каса. А у 1864 р. клієнти мали вже міські ощадні каси у м. Одеса і м. Харків, у 1865 р. – м. Суми, 1868 р. – м. Полтава і м. Миколаїв. Примітною особливістю східноукраїнських ощадних кас того часу було те, що кредити ними не надавались приватним особам. Залучені у населення кошти, ними направлялись виключно на підтримку державного кредиту.

З 1895 року ощадні каси офіційно отримали новий статус державних ощадкас. Цим наголошувалося на відповідальності держави за вкладені в них кошти. Так, при Державному банку Росії імперії було створене Управління ощадних кас, яке мало в підпорядкуванні усі ощадкаси, незалежно від місця їх функціонування. Клієнт мав право робити внески на книжку у будь-якій частині імперії. Залучені кошти ощадкаси вкладали у державні виграшні облігації, закладні листи Земельного банку, облігації залізничних позик, цінні папери акціонерних компаній, переводили у Державний банк, який, в на томість, виплачував маржу 0,5%.

У грудні 1922 р. починають працювати ощадні каси Радянського Союзу. Ці каси, діяльність яких була спрямована на залучення заощаджень населення для вирішення державних проблем, повністю підпорядковуються Народному комісаріату фінансів.

У 1923 році в Києві організовано Головну державну трудову ощадну касу, що управляла та здійснювала контроль за розвитком усієї ощадної справи в Україні. Варто зазначити, що починаючи з 1932 року ощадні каси перетворились на монопольні кредитні установи щодо залучення на державні потреби заощаджень населення.

Під час Великої вітчизняної війни розвиток ощадних кас Радянського Союзу був сповільнений. Так, війна спричинила закриття та евакуацію ощадних кас, втрату книжок вкладників та інших документів, обмеження щодо видачі готівки з вкладів, які були зняті після 19 січня 1944 року, коли вклади почали видавати на першу вимогу вкладника.

Відновлення та розширення функцій ощадних кас тривало і після Великої вітчизняної війни. Так, ощадкаси брали активну участь у грошовій реформі 1947 р. Наприкінці 70-х і особливо у 80-ті роки стрімко зростають доходи населення, і як результат, його заощадження. Інфляція зумовила реформування банківської системи 1988 року, і мережа ощадних кас трансформувалась в каси Ощадного банку СРСР.

У 1991 році, з проголошенням незалежності України Ощадбанк відокремлюється від Ощадбанку СРСР. Так, 31 грудня 1991 року Ощадний банк зареєстровано в Національному банку України як самостійну банківську установу - Державний спеціалізований комерційний ощадний банк України.

На виконання розпорядження Президента України від 20 травня 1999 року (Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 1999 року) Державний спеціалізований комерційний ощадний банк України перетворено у Відкрите акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» (скорочена назва – ВАТ «Ощадбанк»). На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 6 квітня 2011 р. №502, 7 червня 2011 року здійснено державну реєстрацію змін до Статуту ВАТ «Ощадбанк», що стосувались і назви банку. Так, згідно п. 4 Статуту банк став Акціонерним товариством «Державний ощадний банк України» (скорочена назва – АТ «Ощадбанк») Сьогодні АТ «Ощадбанк» є універсальною банківською установою, яка зосереджує свої зусилля на створенні сприятливих та вигідних умов обслуговування клієнтів, розширенні переліку банківських продуктів та послуг, збільшенні присутності на ринку. Банк має закріплену законом державну гарантію збереження вкладів громадян та їх видачі за першою вимогою.

Функціональне призначення АТ «Ощадбанк» відтворюється у виконанні,

які представлено на рисунку 2.1.

Рисунок 2.1 – Функції АТ «Ощадбанк»

За роки свого існування Ощадбанк завоював репутацію бездоганного ділового партнера, який спроможний виконувати взяті на себе зобов'язання незалежно від впливу зовнішніх або внутрішніх факторів.

Банк активно працює практично в усіх секторах українського фінансового ринку, на сучасному рівні обслуговує великих корпоративних клієнтів. Його фінансова надійність – головний аргумент на користь того, що клієнтами Ощадбанку сьогодні є такі поважні системні клієнти, як установи Пенсійного фонду України, ДП «Енергоринок», НАК «Нафтогаз України», НАЕК «Енергоатом», УДППЗ «Укрпошта», ВАТ «Укртелеком».

Одноосібним учасником банку є Держава Україна в особі Кабінету Міністрів України, яка має 100 відсотків у статутному капіталі банку (рисунок 2.2). Особою, яка опосередковано володіє істотною участю в АТ «Ощадбанк» є Міністерство фінансів України - центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України [33].

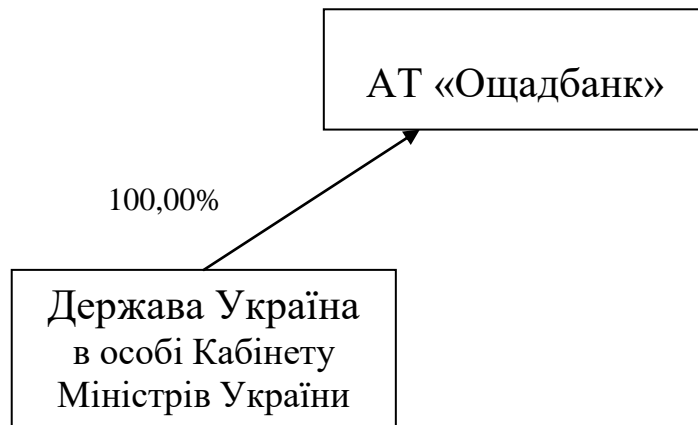

Рисунок 2.2 - Схематичне зображення структури власності АТ «Ощадбанк»

Банк є одним з лідерів кредитування реального сектору економіки України і посідає друге місце серед банків України за кредитами, наданими юридичним особам. Отже, державний банк сьогодні – за основними показниками своєї діяльності входить у трійку лідерів вітчизняного банківського ринку.

Маючи статус державного банку, АТ «Ощадбанк» уособлює стабільність, впевненість та динамічний розвиток та є національним надбаням держави, символом її респектабельності.

За статтями звіту про фінансовий стан та про фінансові результати АТ «Ощадбанк» (додатки В, Г, Д, Е), що відображають склад та динаміку зобов'язань капіталу, активів та фінансових результатів банку, нами була проаналізована динаміка цих показників за період з 2018 року по 2020 рік (таблиці 2.6 – 2.9).

Таблиця 2.6 – Аналіз динаміки загальної величини та окремих складових зобов'язань АТ «Ощадбанк» за 2018-2020 роки

Зобов'язання	2018 р.	2019 р.			2020 р.		
	Сума, млн грн	Сума, млн грн	Відхилення		Сума, млн грн	Відхилення	
			млн грн	%		млн грн	%
Кошти отримані від НБУ	0	0	0	0,00	5499,3	+5499,3	+100,0
Кошти банків	6382,4	4237,3	-2145,1	-33,61	4517,2	+279,9	+6,61
Кошти клієнтів	151447,7	198808,7	+47361	+31,27	184886,2	-13922,5	-7,00
Інші залучені кошти	34787	18554	-16233	-46,66	12004,4	-6549,6	-35,30
Відстрочені податкові зобов'язання	399,9	524,8	+124,9	+31,23	432,8	-92	-17,53
Резерви за зобов'язаннями	311,1	526,7	+215,6	+69,30	634,1	+107,4	+20,39
Інші фінансові зобов'язання	3042,7	4997,5	+1954,8	+64,25	3320,8	-1676,7	-33,55
Інші зобов'язання	637,2	1201,9	+564,7	+88,62	1216,2	+14,3	+1,19
Субординований борг	2879,8	2462,6	-417,2	-14,49	1276,2	-1186,4	-48,18
Усього зобов'язань	202662,6	231313,7	+28651,1	+14,14	213787,3	-17526,4	-7,58

Складено автором за даними додатку В

Згідно даних таблиці 2.6 можна зробити висновок, що зобов'язання АТ «Ощадбанк» в період з 2018 року по 2019 рік зростали, це зростання склало 28651,1 млн грн або 14,14%. А 2020 році порівняно із 2019 роком зобов'язання банку зменшились на 17526,4 млн грн або на 7,58%. Необхідно відмітити, що найбільшу частку у зобов'язаннях банку становлять «Кошти клієнтів», яка з року в рік збільшувалась. Так у 2018 році їх частка у зобов'язаннях банку становила 74,73% у загальній величині зобов'язань; у 2019 році – 85,95%, а у 2020 році – 86,48%. Загалом кошти клієнтів мали мінливу тенденцію щодо їх обсягу: у 2019 році порівняно із 2018 роком вони зросли на 47361,0 млн грн або на 31,27%; у 2020 році порівняно із 2019 роком обсяг коштів клієнтів

зменшився на 13922,5 млн грн або на 7,0%. Варто зазначити, що висока частка залишків на рахунках клієнтів знижує стабільність ресурсної бази банку, збільшує потребу у високоліквідних активах, спонукає банк до посилення трансформації частини короткострокових ресурсів у більш довгострокові вкладення і цим загострює проблему ліквідності.

Що стосується такої складової зобов'язань банку як «Субординований борг», то за її обсягом відзначається щорічне зменшення (у 2019 році порівняно із 2018 роком зменшення склало 417,2 млн грн або 14,49%, у 2020 році порівняно із 2019 роком зменшення дорівнює 1186,4 млн грн або 48,18%).

Загалом зобов'язання АТ «Ощадбанк» займають значну частку у пасивах банку. Так, у 2018 році їх частка становила 74,73% у загальній сумі банківських ресурсів; у 2019 році – 85,95%, а у 2020 році – 86,48%.

Аналіз динаміки капіталу АТ «Ощадбанк» та його складових здійснено за даними додатку Г (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7 – Аналіз динаміки загальної величини та окремих складових капіталу АТ «Ощадбанк» за 2018-2020 роки

Власний капітал	2018 р.	2019 р.			2020 р.		
	Сума, тис. грн	Сума, тис. грн	Відхилення		Сума, тис. грн	Відхилення	
			тис. грн	%		тис. грн	%
Статутний капітал	49472,8	49472,8	0	0	49472,8	0	0
Резервні та інші фонди банку	270	270	0	0	270	0	0
Резерви переоцінки	2718,9	3516,9	+798	+29,35	3230,5	-286,4	-8,14
Нерозподілений прибуток (непо критий збиток)	-33919	-33707,8	-211,2	-0,62	-31038,1	-2669,7	-7,92
Усього власного капіталу	18542,7	19551,9	+1009,2	+5,44	21935,2	+2383,3	+12,19

Складено автором за даними додатку Г

З даних таблиці 2.7 видно що, власний капітал АТ «Ощадбанк» щорічно зростав. Так, у 2019 році порівняно із 2018 роком власний капітал банку зріс на

1009,2 млн грн, тобто на 67,73%. Необхідно відмітити, що за аналізований період величина такої складової власного капіталу АТ «Ощадбанк», як «Статутний капітал» залишалась незмінною і дорівнювала 49472,8 млн грн. При цьому, частка статутного капіталу в загальній величині власного капіталу банку є вельми значною: у 2018 році вона становила 266,8%; у 2019 році – 253,03%; у 2020 році – 225,54%.

Така ситуація пояснюється тим, що на обсяг власного капіталу АТ «Ощадбанк» справляє негативний вплив наявність значних непокритих збитків. Справедливості ради, варто зауважити, що обсяг непокритих збитків з року в рік зменшується. Так, у 2019 році порівняно із 2018 роком розмір непокритих збитків зменшився на 211,2 млн грн або на 0,62%, у 2020 році порівняно із 2019 роком їх обсяг зменшився на 2669,7 млн грн або на 7,92%.

Політику АТ «Ощадбанк» щодо реалізації активних операцій можна проаналізувати за даними про величину та склад його активів. За даними додатку Д проведено аналіз динаміки активів АТ «Ощадбанк» за 2018-2020 роки, результати якого наведено у таблиці 2.8.

Дані таблиці 2.8 свідчать про те, що за період, який аналізується вартість активів АТ «Ощадбанк» то зростала, то зменшувалась. Так у 2019 році порівняно з 2018 роком обсяг активів банку зріс на 32435 млн грн або на 14,85%, а у 2020 році порівняно з 2019 роком їх обсяг скоротився на 15143,1 тис. грн або на 6,04%).

Зростання активів за 2018-2019 роки більшою мірою відбулося за рахунок збільшення активів за такими статтями:

- «Грошові кошти та їх еквіваленти» зросли на 26089,1 млн грн або 245,33%;
- «Кошти в інших банках» - зросли на 8261,3 млн грн або 82,54%;
- «Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю» - зросли на 18972,9 млн грн або на 106,37%.

Таблиця 2.8 – Аналіз динаміки величини та структурних елементів активів АТ «Ощадбанк» за 2018-2020 роки

Активи	2018 р.	2019 р.			2020 р.		
	Сума, тис. грн	Сума, тис. грн	Відхилення		Сума, тис. грн	Відхилення	
			тис. грн	%		тис.грн	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Грошові кошти та їх еквіваленти	10634,5	36723,6	+26089,1	+245,33	10950,1	-25773,5	-70,18
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю	41591,9	38578,4	-3013,5	-7,25	46152,3	+7573,9	+19,63
Кошти в інших банках	10008,5	18269,8	+8261,3	+82,54	1,2	-18268,6	-99,99
Кредити та заборгованість клієнтів	67543,2	65168,3	-2374,9	-3,52	38257	-26911,3	-41,30
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший	57161,7	38228,3	-18933,4	-33,12	7925,8	-30302,5	-79,27
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	17836,6	36809,5	+18972,9	+106,37	51298,4	+14488,9	+39,36
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	24,8	24,8	0	0	24,8	0	0
Інвестиційна нерухомість	796,9	809,1	+12,2	+1,53	633,5	-175,6	-21,70
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	267,3	270,3	+3	+1,12	275,2	+4,9	+1,81
Відстрочений податковий актив	269,7	155	-114,7	-42,53	199	+44	+28,39
Основні засоби та нематеріальні активи	8953,5	9965,8	+1012,3	+11,31	9725,4	-240,4	-2,41
Інші фінансові активи	1449,3	3575,9	+2126,6	+146,73	2361,8	-1214,1	-33,95
Інші активи	1892,6	2286,8	+394,2	+20,83	2470,5	183,7	8,03
Загальні активи	291010,6	314674,5	+23663,9	+8,13	268759,3	-45915,2	-14,59
Чисті активів	218430,6	250865,6	+32435	+14,85	235722,5	-15143,1	-6,04

Зменшення обсягу активів за 2019-2020 роки було викликане зменшенням активів за такими статтями:

- «Грошові кошти та їх еквіваленти» зменшились на 25773,5 млн грн або 70,18%;

- «Кошти в інших банках» зменшились на 18268,6 млн грн або 99,99%;

- «Кредити та заборгованість клієнтів» зменшились на 26911,3 млн грн або 41,30%;

- «Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший» зменшились на 30302,5 млн грн або 79,27%.

Позитивний вплив на зміну вартості активів АТ «Ощадбанк» у 2020 році здійснило зростання коштів за такими статтями активів, як: «Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю», які зросли на 7573,9 млн грн або на 19,63%; «Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю», що збільшились на 14488,9 млн грн або на 39,36%.

Аналіз динаміки доходів, витрат та прибутку АТ «Ощадбанк» за даними додатку Е наведено в таблиці 2.9.

З даних таблиці 2.9 видно, що діяльність АТ «Ощадбанк» у 2018-2020 роках була прибутковою. Так, прибуток після оподаткування у 2018 році склав 162,2 млн грн; у 2019 році він зріс на 93,0 млн грн (57,34%) до рівня 255,2 млн грн, а у 2020 році він зріс на 2521,1 млн грн (987,89%) і склав 2776,3 млн грн. При цьому, дані таблиці 2.8 свідчать про щорічне зростання чистого процентного доходу банку (у 2019 році його зростання становило 41,4 млн грн (0,76%), а у 2020 році він зріс на 2494,4 млн грн (45,42%). Процентні доходи є основою формування власних коштів банку, тому їх постійне зростання справляє позитивний внесок у розвиток банку та перспективи розширення його діяльності. При цьому, відмітимо, що у 2017-2018 роках прибуток банку зменшився на 396285 тис. грн або на 70,95%.

Таблиця 2.9 - Аналіз доходів, витрат та прибутку АТ «Ощадбанк» за 2018-2020 роки

Показники	Рік			Відхилення (+,-)			
	2018	2019	2020	2019 р. від 2018 р.		2020 р. від 2019 р.	
	тис. грн	тис. грн	тис. грн	тис. грн	%	тис. грн	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Процентні доходи	19345	19058,2	18462,3	-286,8	-1,48	-595,9	-3,13
Процентні витрати	13894,7	13566,6	10476,3	-328,1	-2,36	-3090,3	-22,78
Чистий процентний дохід	5450,2	5491,6	7986	+41,4	+0,76	+2494,4	+45,42
Комісійні доходи	5307,6	6443,8	8043,8	+1136,2	+21,41	+1600	+24,83
Комісійні витрати	1842,1	2240,3	3080,5	+398,2	+21,62	+840,2	+37,50
Чистий комісійний дохід	3465,5	4203,5	4963,3	+738	+21,30	+759,8	+18,08
Торговий результат	-1720,7	-194542	3727,9	-192821,3	11205,9	+198269,9	+101,92
Інші операційні доходи	380,1	493,4	392,3	+113,3	+29,81	-101,1	-20,49
Інші доходи	88	80,6	62,3	-7,4	-8,41	-18,3	-22,70
Всього доходів	7663,2	10074,6	17131,8	+2411,4	+31,47	+7057,2	+70,05
Відрахування до резервів	-3605,8	-123,9	-1623,1	+3481,9	+96,56	-1499,2	-1210,01
Адміністративні та інші операційні витрати	11236,2	9944,4	12776,3	-1291,8	-11,50	+2831,9	+28,48
Всього витрат	7630,4	9820,4	14399,4	+2190	+28,70	+4579	+46,63
Прибуток/збиток до оподаткування	32,8	254,2	2732,4	+221,4	+675,0	+2478,2	+974,90
Витрати на податок на прибуток	-129,5	-1	-43,9	-128,5	-99,23	+42,9	+4290,00
Прибуток/збиток після оподаткування	162,2	255,2	2776,3	+93	+57,34	+2521,1	+987,89

Складено автором за даними додатку Е

Узагальнюючи результати проведеного аналізу фінансово-майнового забезпечення діяльності АТ «Ощадбанк», варто зазначити, що банк є фінансово стійким, якому довіряє багатомільйонна чисельність клієнтів. Динаміка депозитних вкладень в АТ «Ощадбанк» наведена в таблиці 2.10.

Так, клієнтами банку є фізичні особи, підприємства малого та середнього бізнесу, великі фінансово-промислові корпорації та державні організації.

Таблиця 2.10 – Динаміка депозитних вкладень АТ «Ощадбанк» у розрізі вкладників за 2016-2020 р.р.

У млн грн

Вкладники	Роки				
	2018	2019	Сума	2020	
				Темп приросту (%) до	
			2018	2019	
Суб'єкти господарювання та небанківські фінансові установи	41576,5	82082,7	58687,4	41,16	-28,50
Фізичні особи	94820,7	104812,8	125609,2	32,47	19,84
Всього кошти клієнтів	151447,7	198808,7	184886,2	22,08	-7,00

Складено автором за даними додатку Г

З даних з таблиці 2.10 видно, що більшу частку депозитних вкладень в АТ «Ощадбанк» займають саме кошти фізичних осіб, тобто домогосподарств. Обсяг депозитів фізичних осіб у 2020 році зріс порівняно з 2018 роком на 32,47 %, а порівняно з 2019 роком на 19,84%.

3 Напрями активізації заощаджень домогосподарств банківськими установами

Удосконалення підходів до активізації вкладання домогосподарствами заощаджень передбачає використання комплексного підходу, який спрямовано на поетапне вирішення низки конкретних завдань, а саме:

- виявлення потреби в додаткових фінансових поступленнях, насамперед від домогосподарств, проведення аналізу істотності локалізованих коштів домогосподарствами в реалізації економічного розвитку держави і виявлення необхідних умов для їх залучення;

- аналіз і оцінка ощадного потенціалу населення.

Пріоритетним тут виступає використання не стільки офіційних статистичних даних, а скоріше безпосередня інформація від населення, яка отримується за допомогою проведення соціологічних опитувань. Визначення рівня готовності населення до заощадження засобів (але і більшою мірою їх вкладення) передбачає встановлення ключових моментів ощадної активності домогосподарств, що полягають у визначенні (рисунок 3.1):

«- величини заощаджень, потенційно застосовної з метою інвестування;

- пріоритетних напрямів в розміщенні заощаджених засобів населенням;

- впливаючих чинників і мотивів до заощадження засобів;

- переваг окремих груп населення і особливостей їх ощадної поведінки;

- привабливих напрямів для залучення заощаджень, виходячи з переваг населення і державних пріоритетів. Специфіка управління на даному етапі полягає в ефективному використанні заощаджень на взаємовигідній основі з орієнтацією на пріоритетність інтересів самих власників резервних засобів;

- вдосконалення виявлених пріоритетних напрямів з метою ефективнішого розміщення заощаджень населення. Нормативно-правова недопрацьованість, недостатній економічний розвиток і територіальне

розповсюдження фінансових посередників, що привело у результаті до слабого використання приватного ощадного потенціалу як джерело фінансування регіональної економіки, викликають необхідність в негайній реалізації даного етапу» [25].

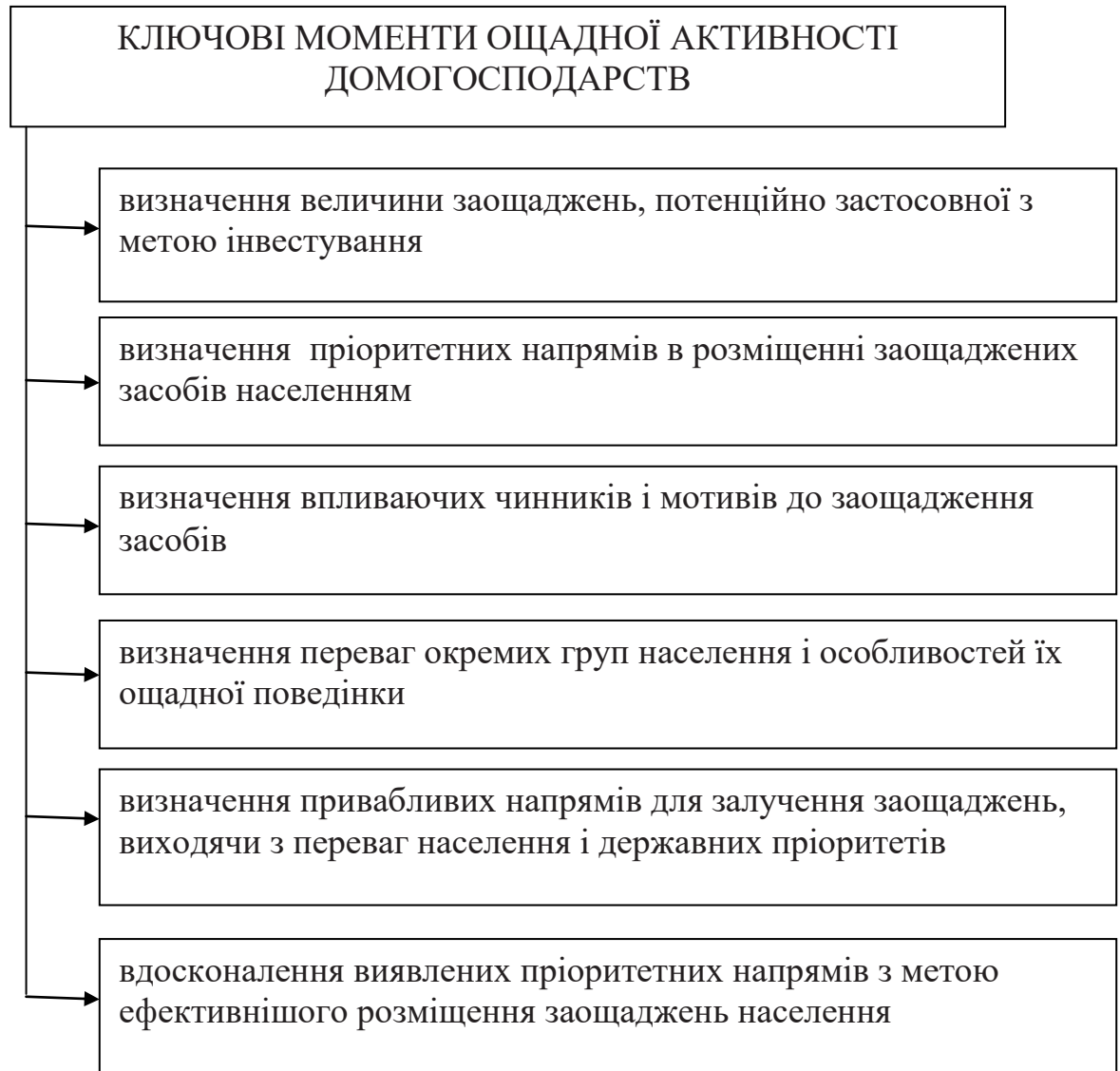

Рисунок 3.1 - Ключові моменти ощадної активності домогосподарств
Сформовано автором за даними джерела [25]

При цьому, «для найповнішої оцінки потенційних обсягів заощаджень населення, які можуть бути використані, як депозитні ресурси, банку слід розрізняти вже мобілізовану частину депозитного потенціалу, до якої відносяться банківські депозити, вкладення у цінних паперах, іноземна валюта

та інше, та іммобілізовану частину, оцінку якої і має проводити банк для формування ефективної депозитної політики» [39].

Реалії сьогодення виокремлюють певні чинники, які заважають ефективній реалізації депозитної політики банківськими установами та активному генеруванню заощаджень домогосподарств на банківські рахунки такими чинниками є (рисунок 3.2):

«- існування значного обсягу заощаджень населення, що зосереджені у неорганізованій формі зберігання;

- недовіра населення до діяльності різних фінансово-кредитних інститутів;

- відсутність надійної системи економічної безпеки вкладників;

- недосконалість існуючих інструментів фінансового ринку;

- переважання мотиву страхування при заощадженні коштів» [31].

Підвищення ефективності реалізації депозитної політики банку та активне генерування заощаджень домогосподарств на банківські рахунки потребують проведення моніторингу депозитного потенціалу грошових заощаджень домогосподарств, так як необхідною умовою організації ефективного управління депозитами банку є наявність достовірної інформації про процеси, які проходять в сфері формування та використання заощаджень.

Головною метою здійснення на регулярній основі спеціалізованого моніторингу заощаджень на фінансовому ринку є надання керівництву банку повної, своєчасної та достовірної інформацією, що є необхідною для розробки комплексу заходів щодо активного залучення заощаджень домогосподарств до ресурсної бази банку.

Сьогодні, першочергового значення набуває, «для мобілізації і найбільш повного використання заощаджень населення як депозитного ресурсу комплексне вивчення складу потенційних інвесторів, їхніх пріоритетів у розміщенні заощаджень, достовірна оцінка реальних можливостей мобілізації накопичених ними коштів. З цією метою була розроблена система діагностики ринку заощаджень на основі даних постійно діючого моніторингу, результати

якого дають змогу реально оцінити ситуацію та позиції вкладників, але і, більш того, передбачити і сформуванати стратегію розвитку ощадного ринку на довгострокову перспективу» [39].

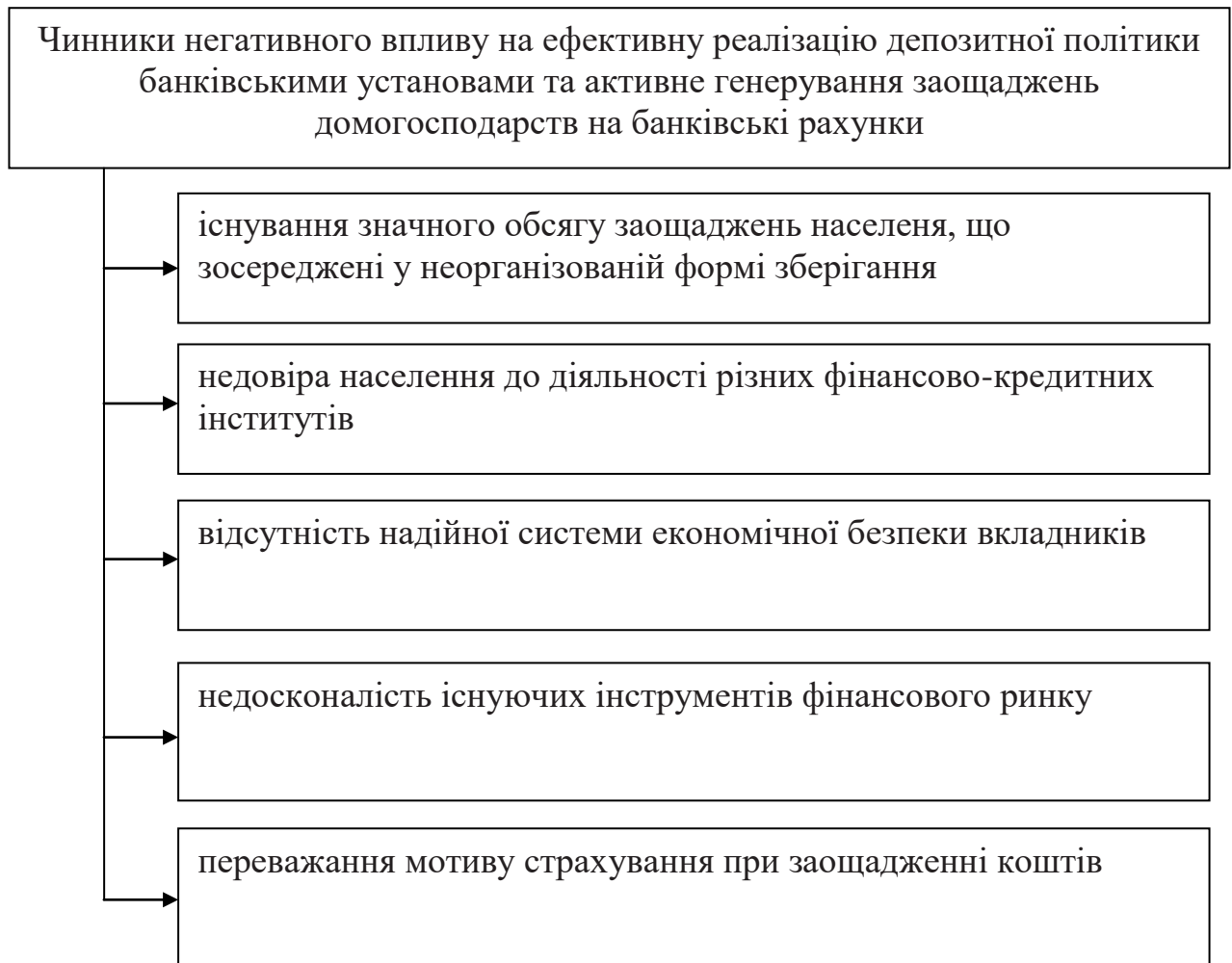

Рисунок 3.2 – Чинники негативного впливу на ефективну реалізацію депозитної політики банківськими установами та активне генерування заощаджень домогосподарств на банківські рахунки

Сформовано автором за даними джерела [31]

Реалізація регулярного моніторингу з метою вироблення пропозицій щодо залучення заощаджень населення в депозитні форми зберігання може бути реалізована в три етапи. Так, «на першому етапі проводиться методологічне забезпечення проведення моніторингу, визначаються основні

параметри його реалізації: мета, задачі, ключові напрямки і характеристика показників, що досліджуються.

Аналіз зібраної інформації становить зміст другого етапу, а виявлення на її основі напрямків по залученню заощаджень з наступною їхньою реалізацією — це завдання наступного третього етапу моніторингу» [32].

Організація спеціалізованого моніторингу депозитного потенціалу грошових заощаджень домашніх господарств передбачає збір інформації за такими напрямками:

- моніторинг ключових загальноекономічних показників;
- моніторинг ощадних переваг домогосподарств;
- моніторинг інституціонального середовища фінансового ринку.

При цьому, реалізація моніторингу передбачає використання таких важливих ключових індикаторів, як (рисунок 3.3):

«- дані про структуру, динаміку і мотиви заощаджень населення, а також їх періодичність і величину;

- показники, що дають змогу враховувати суб'єктивні оцінки, настрої та очікування населення в сфері ощадної поведінки, їх інвестиційні переваги;

- група спеціальних показників, що характеризує сприйняття населенням соціально-економічної і політичної ситуації в країні та регіоні;

- результати експертних оцінок про частку коштів населення, потенційно можливих до залучення в організовані форми зберігання» [39].

Кінцевим висновком здійснення моніторингу повинні стати акумуляція заощаджень домогосподарств та доведення їх до реального сектора економіки країни.

Серед факторів, що стримують інвестиційне спрямування заощаджень населення слід виділити цілу низку факторів, серед яких значущу роль відіграють не лише економічні чи фінансові, а й правові. З огляду на це, для Української економіки доцільним є аналіз індексу економічної свободи та деяких його складових, що розраховується експертами Wall Street Journal і Heritage Foundation. Необхідно зазначити, що загалом рівень економічної

свободи в Україні оцінюється на дуже низькому рівні (майже найгіршому серед країн пострадянського простору). При цьому найбільш важливими є показники «свободи інвестицій» та «захист прав власності».

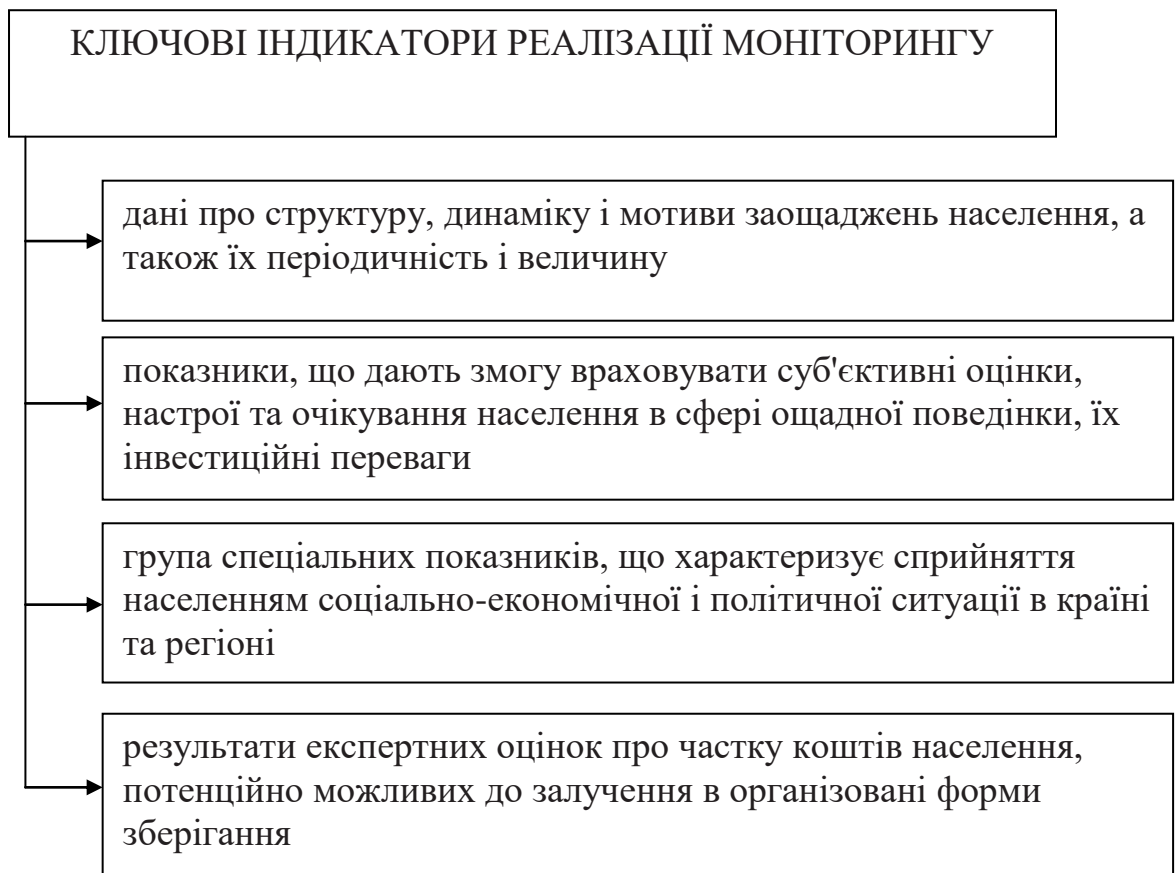

Рисунок 3.3 - Ключові індикатори реалізації моніторингу депозитного потенціалу грошових заощаджень домашніх господарств

Сформовано автором за даними джерела [39]

Отже, найбільш загрозливими для економічної діяльності в Україні є:

- «- проблеми з відкриттям та функціонуванням приватного бізнесу;
- недосконалість у захисті інвестицій;
- порушення прав власності на приватне майно, цінні папери, та корпоративну власність;
- значні прогалини в законодавстві, щодо корпоративного управління бізнесом;

- порушення прав міноритарних інвесторів (здебільшого це є саме фізичні особи — приватні інвестори);

- неузгодженість законодавчих актів в аспекті регулювання прав власності» [39].

Вивчення та узагальнення зарубіжного досвіду стимулювання здійснення заощаджень та особливостей функціонування механізму залучення заощаджень домогосподарств для вирішення важливіших макроекономічних проблем, дозволяє запропонувати такий комплекс заходів для реалізації в Україні (рисунок 3.4):

«1) реформування моделі гарантування вкладів населення шляхом:

- оптимізації умов та розміру виплати гарантованої суми повернення коштів вкладників кредитних спілок (з урахуванням фактору ризику даного сегменту);

- розробки моделі фонду гарантування вкладів учасників інвестиційних фондів (до прикладу, у країнах Балтії створені гарантійні фонди інвестування - державні інститути, що генерують внески інвестиційних фондів та відшкодовують можливі втрати домогосподарств), гарантуючи таким чином вклади не лише у банки та пенсійні фонди, а й в інвестиційні компанії;

2) використання державних цінних паперів як фінансового інструменту активізації ресурсів домогосподарств та залучення їх тимчасово вільних коштів. Головними принципами при цьому мають бути: простота, зручність та доступність державних цінних паперів для населення — розширення каналів розміщення державних цінних паперів, шляхом залучення банків, поштово-касових відділень, та інших фінансових посередників: страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні компанії. З цією метою доцільні:

- підвищення функціональності державних цінних паперів для фізичних осіб;

- універсалізація урядових цінних паперів за термінами обігу, гнучким схемам нарахування доходу та умовам погашення;

- надання податкових пільг інвесторам казначейських цінних паперів;

3) запровадження державної Програми пенсійних заощаджень, які забезпечують спрощену трансформацію поточних заощаджень населення у резерви майбутнього пенсійного забезпечення» [39].

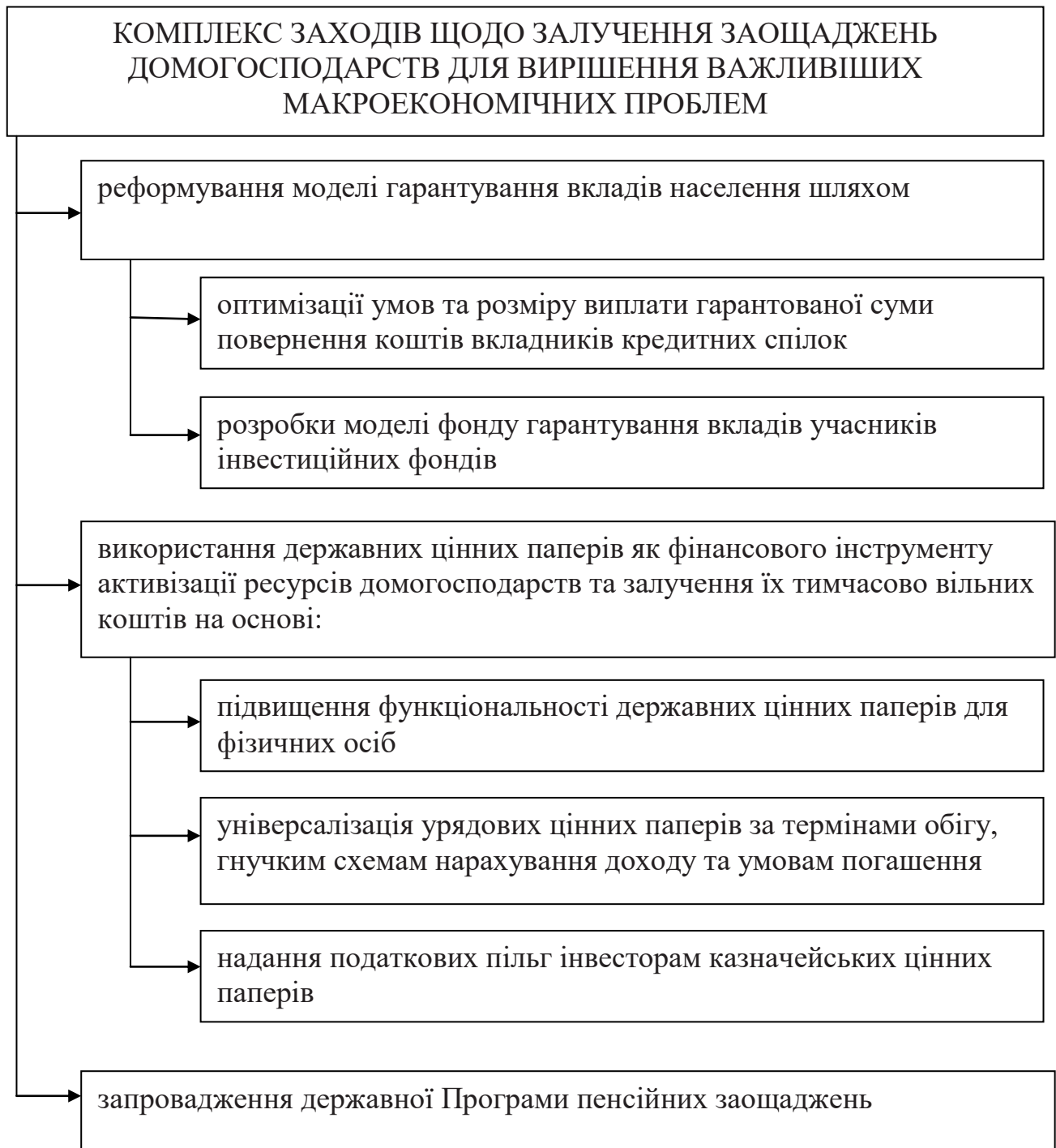

Рисунок 3.4 – Комплекс заходів щодо залучення заощаджень домогосподарств для вирішення важливіших макроекономічних проблем

Сформовано автором за даними джерела [39]

Таким чином, найголовнішим аспектом реформування поточного фінансового механізму трансформації заощаджень населення має стати інтенсифікація зусиль держави та бізнесу в сегменті захисту прав міноритарних акціонерів, реформування системи загально корпоративного управління, розробка моделі страхового забезпечення прямих та портфельних інвестицій населення. Низка дій, зазначених вище, маючи на меті розширення інвестиційного спрямування заощаджень населення також матиме і загальний ефект на економіку України, покращуючи інвестиційний клімат в країні та роблячи її більш привабливою для іноземних інвестицій.

Варто зауважити, можливість систематизувати найважливіші аспекти їх діяльності та спрямовувати її в напрямі, що забезпечить державі максимальний дохід та соціальний розвиток отримується як результат управління доходами та витратами домогосподарств є. Узагальнену схему функціоналу якого представлено на рисунку 3.5.

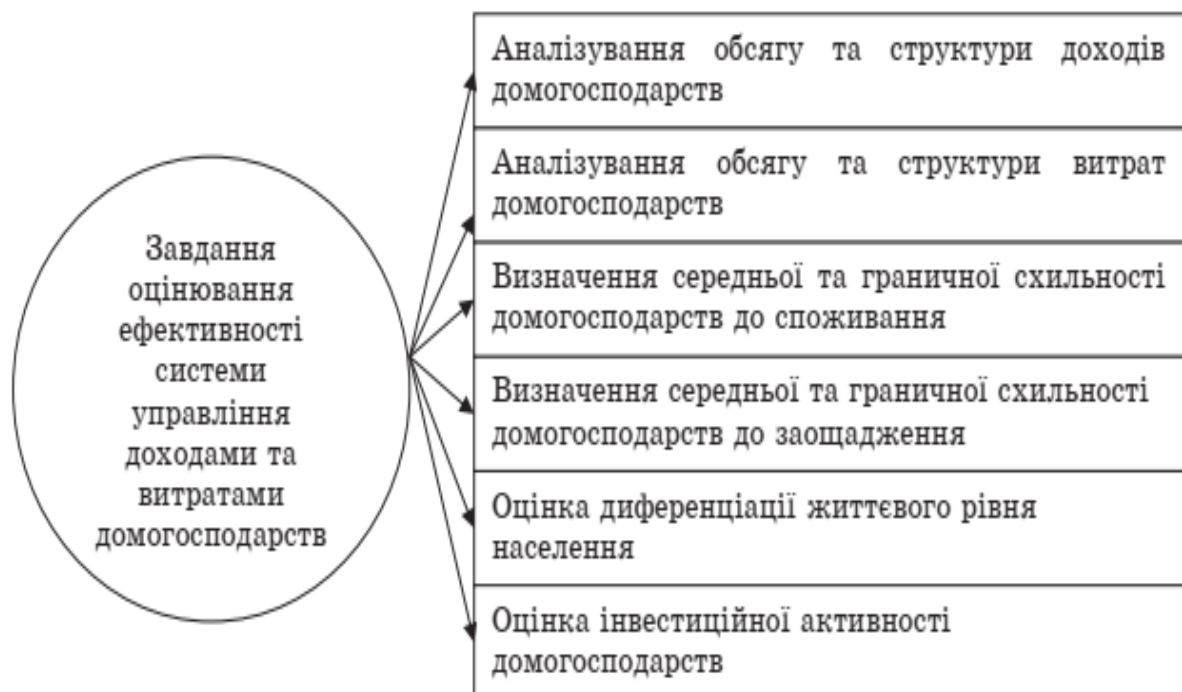

Рисунок 3.5 – Завдання оцінювання ефективності системи управління доходами та витратами домогосподарств

Джерело [27, с.163]

Комплексний аналіз співвідношення доходів та витрат домогосподарств України та розрахуємо середню та граничну схильності до споживання та заощадження. Водночас розрахунок буде проведено за такими формулами:

1) гранична схильність до споживання показує величину додаткового споживання, що його спричиняє одна додаткова одиниця доходу і розраховується як:

$$MPC = \Delta C Y : \Delta Y, \quad (3.1)$$

де ΔC – приріст споживчих витрат,

ΔY – приріст використовуваного доходу;

2) гранична схильність до заощадження (MPS) – це величина додаткового заощадження, що його спричиняє одна додаткова одиниця доходу, або це частка кожної додаткової одиниці доходу, що використовується на додаткове заощадження:

$$MPS = \Delta S Y : \Delta Y, \quad (3.2)$$

де ΔS – приріст заощадження,

ΔY – приріст використовуваного доходу;

3) середня схильність до споживання, тобто рівень споживання за поточний період:

$$PC = C : Y, \quad (3.3)$$

де C – сума споживчих витрат у поточному періоді,

Y – сума використовуваного доходу у поточному періоді;

4) середня схильність до заощадження, тобто рівень заощадження домогосподарств за поточний період:

$$PS = S : Y, \quad (3.4)$$

Зазначимо, що обсяг заощаджень домогосподарств залежить не лише від рівня доходів, що залишаються після сплати всіх обов'язкових платежів, а й від психологічної схильності членів домогосподарств до заощаджень.

Таким чином, «щоб забезпечити суттєве зростання сукупного попиту, зменшення податків для громадян з високими доходами слід супроводжувати проведенням політики заохочення заощаджень та інвестицій. Вона має охоплювати і засоби податкового стимулювання, зокрема зниження податкової ставки на доходи від цінних паперів, комплекс інвестиційних пільг для банків. Якщо уважно придивитися до руху податків і соціальних видатків бюджету, то якраз відсутність збалансованості між ними і є першопричиною порушень у системі розподілу, уникнення дефіциту бюджету і, відповідно, інфляції» [27, с.165].

Все зазначене не означає, що послаблення податкового тягаря на громадян з відносно високим рівнем доходів меншою мірою впливає на сукупний попит. Все залежить від того, в якій формі здійснюються заощадження. Якщо вони депонуються на рахунки українських банків і вкладаються в цінні папери українських підприємств, то за певних умов стають джерелом інвестицій, трансформуються в інвестиційні втрати.

Процес мотивації домогосподарств все частіше зводиться до оподаткування. В науковій літературі все частіше стали звертати увагу і на вплив податків на пропозицію праці, тому що в умовах достатньої гнучкості сучасного ринку праці податки здійснюють безпосередній чи опосередкований вплив на індивідуальний вибір між само зайнятістю і низькооплачуваною працею, між самозайнятістю і зайнятістю за наймом, між роботою упродовж

стандартного часу і різними варіаціями укороченого чи подовженого робочого часу (часткова зайнятість, сумісництво тощо).

Одним з найбільш відчутних для домогосподарств є ПДФО, який має великий вплив на доходи домогосподарства, і роль цього податку останніми роками динамічно зростає в Україні і в інших країнах світу.

Відповідно ПДФО виконує значну фіскальну роль. Головною проблемою цього податку є те, що він не є нейтральним і соціально справедливим. Бідні верстви населення у структурі власних витрат сплачують значно більший обсяг коштів, ніж заможні. Це обумовлено тим, що для більшості громадян з невисокими статками єдиним джерелом доходу є зарплата.

На основі проведеного дослідження сформуємо структурно-логічну схему факторної оцінки ефективності системи управління доходами та витратами домогосподарств України (рисунок 3.6)

Сьогодні необхідна зміна ролі держави та домогосподарства в умовах ринкових методів господарювання, характеру економічних відносин між даними учасниками, що відображаються у складі та структурі сплачених податків та зборів. Це зумовлює доцільність виокремлення цієї групи платежів у окрему групу витрат для домогосподарства.

Також, необхідно залучати домогосподарства до фінансових відносин як повноправного їх учасника та розширення сфери фінансових послуг для даного суб'єкта.

Враховуючи взаємозв'язок між споживанням і заощадженням, залежністю цих процесів від отриманих доходів, з огляду на необхідність управління домогосподарством, процесом інвестування утворених заощаджень цілком доцільними є можливість планувати та прогнозувати джерела доходів, їх розмір та напрями витрачання отриманих коштів.

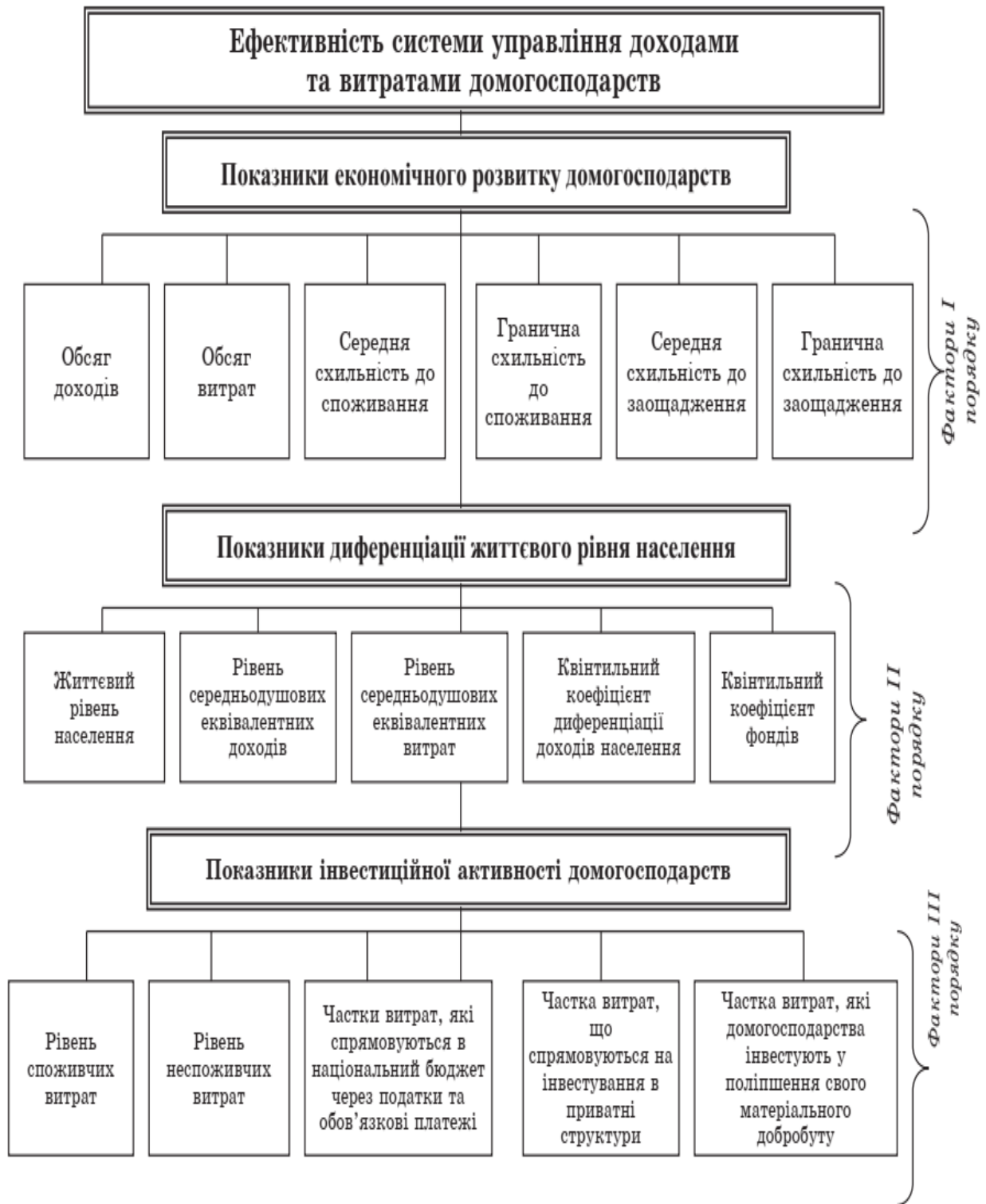

Рисунок 3.6 – Структурно-логічна схема факторної оцінки ефективності системи управління доходами та витратами домогосподарств України
Джерело [27, с.163]

Удосконалена методика оцінки ефективності управління доходами та витратами домогосподарств, яка ґрунтується на системі показників економічного розвитку домогосподарств, диференціації життєвого рівня населення, інвестиційної активності домогосподарств, дасть змогу суб'єктам макро-, мезо- та мікрорівнів виявити негативні та позитивні тенденції у формуванні доходів домогосподарств та визначити пріоритети їх зміни.

Висновки

Теоретичні та аналітичні положення дипломної роботи дозволяють зробити такі висновки.

Сьогодні на одне з чільних місць виступає проблема забезпечення стійкого економічного зростання держави що відповідає концепції розвитку вітчизняної економіки. Тому, з метою розв'язання цієї проблеми, необхідно здійснювати залучення різноманітних джерел поповнення фінансових ресурсів на фінансовому ринку. Одним із таких джерел поповнення фінансових ресурсів на фінансовому ринку є заощадження домашніх господарств, які відіграють важливу роль в економіці України. Адже частка їх фінансових ресурсів у кінцевому використанні валового внутрішнього продукту є найвищою серед інших категорій кінцевого використання. Саме домашні господарства забезпечують економіку будь-якої країни вільними грошовими ресурсами за рахунок своїх заощаджень в банківських установах, накопичення пенсій на пенсійних рахунках, вкладання коштів в різні інститути спільного інвестування.

В економічній науці виділяються певні етапи формування суті заощаджень домашніх господарств, які базуються на поглядах представників різних економічних шкіл. Основні теорії, які розкривають суть і мотиви заощаджень доцільно об'єднати у такі групи: кількісні, мотиваційні та інвестиційні.

Так, варто відмітити, що визначене Дж.М. Кейнсом поняття заощаджень характеризується як перевищення доходу над споживанням, є відобразником кількісного вираження заощаджень, що і дало можливість такий підхід до тлумачення заощаджень назвати кількісним.

Наступний підхід до визначення суті заощаджень – мотиваційний – в якому заощадження розглядаються як «відкладене споживання», на що акцентується У. Шарпом. При цьому підкреслюється єдність споживання та

заощадження населення, тому що обидві частини доходу спрямовані на задоволення потреб, але тільки з розривом у часі.

Характеризуючи наступний підхід, який включає інвестиційні теорії, варто відмітити, що чільне місце в ньому належить Н. Сеніору, який хоча і не використовував сам термін «заощадження», все ж розглядав саме цей процес. На думку Н. Сеніора, капіталіст відмовляється від насолоди споживання, перетворюючи частину своїх доходів на засоби виробництва.

Кожний з цих підходів має право на існування, тому що відображає одну із особливих рис заощаджень. Однак, на сьогодні так і немає єдності серед учених-економістів щодо тлумачення поняття «заощадження». Так, розвиваючи існуючі теоретичні основи заощаджень населення (домашніх господарств) в економічній системі, сучасні дослідники при визначенні заощаджень акцентують увагу на певних особливостях, що притаманні цьому поняттю.

Потреба заощаджувати гроші впливає із системи мотивів їх утворення, керуючись якими домогосподарства, як індивідуальні інвестори на фінансовому ринку держави, приймають рішення про акумулювання частини поточного доходу, саме таким чином перетворюючи його у заощадження. Адже, саме мотив можна визначити як похідну умову у прийнятті рішень щодо інвестування, яка видозмінюється під впливом зовнішніх факторів (через властиву людині обачливість щодо співвідношення дохідність/ризикованість та формування резервів грошових коштів), а також внутрішніх факторів (через вікову структуру членів домогосподарства, уподобань, зміни сімейного стану, місця проживання, традицій, очікувань, рівня фінансової компетенції тощо).

За характером мобілізації заощаджень виокремлюють такі їх форми, як:

- організовані заощадження – це такі заощадження населення, мобілізацію і розміщення яких проводить банківський сектор, або небанківські фінансово-кредитні установи, які згідно із законодавством мають право здійснювати операції щодо залучення коштів населення та їх розміщення;

- «неорганізовані заощадження – це сума коштів, які знаходяться в розпорядженні домогосподарств, існують у вигляді готівкових коштів, не

інвестуються в цінні папери, депозити, паї і організовану підприємницьку діяльність або, іншими словами, це заощадження, що зберігаються безпосередньо у населення готівкою у національній та іноземній валютах або товарами тривалого користування.

Рішення про доцільність здійснення заощаджень та вибору їх форм поєднують у собі елементи як об'єктивного оцінювання економічної ситуації загалом, так і суб'єктивні мотиви співвідношення дохідності і ризику форм заощаджень. При цьому, пріоритетною формою вкладення заощаджень є депозитні банківські вклади.

Аналіз динаміки окремих макроекономічних показників України та їх впливу на заощаджувальну поведінку домогосподарств у 2016-2020 роки дав змогу зазначити, що за підсумками 2020 р., частка заощаджень домогосподарств України у ВВП становила лише 0,4. Самі ж заощадження населення скоротились на 17, млрд. грн у 2020 р.

За період з 2016 року по 2020 рік сукупні доходи населення зросли на 93,6% (за останній рік темп приросту становить 7,3% - він є найнижчим за аналізований період). Однак, не зважаючи на постійне зростання сукупних доходів, щорічні заощадження населення скоротились з 2016 року (з 12,6 млрд грн) до від'ємного значення на кінець 2020 року (- 17.0 млрд грн), що свідчить про значне скорочення інвестиційних можливостей населення України.

заощадження домогосподарств залежно від характеру їх мобілізації поділяються на організовані та неорганізовані. Щоб визначити обсяг неорганізованих заощаджень домогосподарств варто розглянути такий грошовий агрегат як М0, який включає готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями, який містить у собі кошти населення, які за певних умов можуть перетворитися на банківський ресурс.

Грошовий агрегат М0 у 2016 р. становив 314392 млн грн, та до кінця 2020 р. він вагомо зріс (68,7%) і досяг суми 530322 млн грн. При цьому співвідношення грошових агрегатів М0 і М3, що демонструє питому вагу

готівки поза банківською системою в Україні протягом 2016–2020 рр. залишається стабільно високою – 28,66%.

Об'єктом дипломного дослідження є процес здійснення заощаджень та їх активізації АТ «Державний ощадний банк України», який за роки свого існування завоював репутацію бездоганного ділового партнера, який спроможний виконувати взяті на себе зобов'язання незалежно від впливу зовнішніх або внутрішніх факторів.

Одноосібним учасником банку є Держава Україна в особі Кабінету Міністрів України, яка має 100 відсотків у статутному капіталі банку. Особою, яка опосередковано володіє істотною участю в ПАТ «Ощадбанк» є Міністерство фінансів України - центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Удосконалення підходів до активізації вкладання домогосподарствами заощаджень передбачає використання комплексного підходу, який спрямовано на поетапне вирішення низки конкретних завдань, а саме: виявлення потреби в додаткових фінансових поступленнях, насамперед від домогосподарств, проведення аналізу істотності локалізованих коштів домогосподарствами в реалізації економічного розвитку держави і виявлення необхідних умов для їх залучення; аналіз і оцінка ощадного потенціалу населення.

Сьогодні, першочергового значення набуває, для мобілізації і найбільш повного використання заощаджень населення як депозитного ресурсу комплексне вивчення складу потенційних інвесторів, їхніх пріоритетів у розміщенні заощаджень, достовірна оцінка реальних можливостей мобілізації накопичених ними коштів. З цією метою була розроблена система діагностики ринку заощаджень на основі даних постійно діючого моніторингу, результати якого дають змогу реально оцінити ситуацію та позиції вкладників, але і, більш того, передбачити і сформулювати стратегію розвитку ощадного ринку на довгострокову перспективу.

Найголовнішим аспектом реформування поточного фінансового механізму трансформації заощаджень населення має стати інтенсифікація

зусиль держави та бізнесу в сегменті захисту прав міноритарних акціонерів, реформування системи загально корпоративного управління, розробка моделі страхового забезпечення прямих та портфельних інвестицій населення. Низка дій, зазначених вище, маючи на меті розширення інвестиційного спрямування заощаджень населення також матиме і загальний ефект на економіку України, покращуючи інвестиційний клімат в країні та роблячи її більш привабливою для іноземних інвестицій.

Список використаних джерел

1. Franco Modigliani, Richard Brumberg. Utility Analysis and the Consumption Function, In Kenneth Kurihara, ed., *Post-Keynesian Economics*. New Brunswick: Rutgers University Press, 1954/
2. James S. Duesenberry. Income, Saving, and the Theory of Consumer Behavior, Harvard University, Press: Cambridge, Massachusetts. 1949. 128 p.
3. MСConnell C.R., Brue S.L., Flynn S.M. Economics: principles, problems, and policies. Boston : McGraw-Hill Irwin, 2009/
4. Алексеєнко М. Капітал банку: питання теорії і практики : монографія. Київ : КНЕУ, 2002. 276 с.
5. Белозёров С.А. Финансы домашнего хозяйства: сущность, структура, управление: автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра экон. наук: 08.00.10 / С.А. Белозёров / Санкт-Петербургский государственный университет. – СПб., 2006. – 35 с.
6. Берегуля А.Я. Заощадження населення в умовах економічного зростання : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: 08.00.08. Одеса, 2007. 19 с.
7. Бубенов Ю. В. Особливості формування заощаджень домогосподарств. *Економічний форум*. 2014. № 4. С. 175–187.
8. Ватаманюк О.З. Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз: монографія. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007.– 536 с.
9. Ватченко О.Б., Альхімович О.С. Заощадження населення в умовах ринкової трансформації економіки України. *Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії*. 2008. №2. URL.: <https://bit.ly/2XTVQho> (дата звернення 10.12.2020).

10. Вядрова І. М., Морозов О. В. Заощадження населення як джерело банківських ресурсів: сутність, стан і перспективи. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2020. № 12. С.355-361. ’
11. Добровольська І.О. Механізми формування ресурсного потенціалу банків на основі заощаджень населення. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2014. № 3. С. 41–44.
12. Жупанин В.В. Заощадження населення як джерело залучення коштів в економіку України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.08. Київ, 2009. 21 с.
13. Задоя О.А. Споживання та заощадження домогосподарств: доходні та недоходні фактори. *АКАДЕМІЧНИЙ ОГЛЯД*. 2016. № 1 (44). С.13-21
14. Іоргачова М.І. Заощадження населення як перспективне інвестиційне джерело фінансування реального сектору. *Науковий вісник Одеський державний економічний університет*. 2012. №7 (159). С. 38-50.
15. Кашин Ю.И. Сбереження населення в СРСР. Вопросы теории, методологии и методики изучения. – М.: Финансы, 1979. 174 с.
16. Квасницька Р.С. Заощадження домогосподарств в системі фінансового забезпечення економічного розвитку України / Стратегії сталого розвитку територій в умовах посткризового відновлення : [монографія] / під заг. ред. д.е.н., проф. Храпкіної В.В., д.ю.н., проф. Устименка В.А. – К.: Інтерсервіс, 2021. – 382 с. – С.172-179
17. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. Москва, 1992. URL: <https://socioline.ru/files/5/316/keyns.pdf> (дата звернення 15.12.2020).
18. Кізіма Т.О. Тенденції та перспективи розвитку основних форм заощаджень домогосподарств в Україні. *Світ фінансів*. 2010. №3. С.60-72 (1)
19. Кізіма Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: монографія . – К.: Знання, 2010. – 431 с.
20. Коваленко В. В., Сергєєва О. С. Заощадження населення у забезпеченні фінансових ресурсів банків. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 28. С. 275 – 283.

21. Кондрацька Н.М. Сучасний стан та особливості трансформації заощаджень домогосподарств через банківські інструменти /Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. 2013. Вип. 19, №1. С. 184-192.
22. Корнай Я. Трансформационный спад. *Вопросы экономики*.1994. № 3. С. 4–10.
23. Країна проїдання. Чому влада не стимулює Українців заощаджувати? *Економічна правда*. 2019. 26 серпня. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/08/26/650910/> (дата звернення: 25.09.2021 р.).
24. Крупа В. Р. Формування заощаджень домогосподарств та їх вплив на соціально-економічний розвиток країни. *Вісник Одеського національного університету*. Економіка. 2013. Т. 18, Вип. 1(1). С. 178 – 182.
25. Кулеша В.О. Сутність і особливості управління заощадженнями населення /Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. 2008. Вип. 21. Ч. 2. – С.28-33.
26. Купченко В.Г. Методологічні пояснення щодо вибіркового обстеження умов життя домогосподарств. *Ефективна економіка*. 2011. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2279> (дата звернення 15.12.2020).
27. Ліпич Л.Г., Мостенець С.В. Щодо питання оцінки ефективності управління доходами та витратами вітчизняних домогосподарств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип.9. Ч.6. С.162-166
28. Македон Г.М. Заощадження домогосподарств: економічна сутність та фактори впливу. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 2. С. 151–157.
29. Маршалл А. Принципы экономической науки. Т.1 – М.: «Прогресс», 1993. 414 с.

30. Мелих О.Ю. Заощадження домогосподарств: соціально-економічна роль та тенденції формування в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8343>
31. Одінцова Т. М. Заощадження населення як джерело інвестиційних ресурсів української економіки. *Бізнес Інформ*. 2014. № 7. С. 89-92.
32. Олійник А.В., Романюк О.А. Економічні чинники стимулювання залучення заощаджень населення у банківську систему в умовах доларизації економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2010. Т. 3. № 3. С. 169-172.
33. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/> (дата звернення 08.11.2021).
34. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/express/expres_u.html (дата звернення 22.11.2021).
35. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. - URL: <https://mof.gov.ua/uk/ovdp>
36. Офіційний сайт Національного банку України. - URL: <https://bank.gov.ua>
37. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення 22.11.2021).
38. Павлюк Т. І., Урбанович В. А. Аналіз динаміки та структури заощаджень населення України. *Науковий огляд*. 2016. № 9. С. 43–57. URL: <https:// naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/viewFile/948/1086>
39. Пасажко Т. С. Шляхи вдосконалення фінансового механізму трансформації заощаджень населення в інвестиційні ресурси економіки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 10. С.85-89
40. Петренко Я.С. Неорганізовані нагромаджені заощадження в механізмі трансформації заощаджень в інвестиції. *Економіка України*. 2010. № 1. С. 54—59.
41. Піонт Н.С. Теоретичні аспекти формування заощаджень домашніх господарств. *ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО*. 2018. Вип. 19. С.22-26.

42. Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій : положення : станом на 01.07.2021. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03#Text>

43. Пшик, Б., Сидорчук, А., Адамик, М., Медуна, Н., & Михалевич, Р. (2021). Механізми активізації інвестиційного потенціалу домогосподарств в Україні: макроекономічний аспект. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, 4(39), 349–361.

44. Рамський А.Ю. Інвестиційний потенціал домогосподарств : монографія / А.Ю. Рамський. Київ, 2014. 352 с.

45. Розміри заробітної плати в Європі. URL : <https://migrant.biz.ua/dovidkova/emigracia/zarplata-v-ievropi.html>. (дата звернення 13.11.2021)

46. Савлук М. Грошові заощадження населення як ресурс фінансового ринку. Роль грошових заощаджень населення в розбудові економіки України: матер. наук.-практ. конф. / Наук. ред. А. М. Мороз. (Київ, 19 лютого 2002 року). К.: КНЕУ, 2002. С. 8 – 15.

47. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов/ Классика экономической мысли: сочинения. – М. : Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. 371 с.

48. Товстиженко О.В., Міхеєнко Т.В. Роль заощаджень у формуванні фінансових ресурсів. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2011. № 3(11). С. 210–215.

49. Чалдаева Л.А. Фондовая биржа: [учеб. пособ] / Чалдаева Л.А. - М.: Экзамен, 2012. - 318с. – URL: https://stud.com.ua/10628/finansi/birzhova_sprava

50. Шейко О. П., Стороженко О. О. Роль заощаджень населення у формуванні ресурсної бази банків України в сучасних умовах. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2014. Вип. 1.С. 279–286.